

125
26.12.2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Рижко Анастасія Миколаївна
(студентка групи ЗМО-22-1М)

**МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ
БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА**

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
галузі знань 07«Управління та адміністрування» спеціальності
073 «Менеджмент»)

Допущено до захисту
протокол № 8
від 29.11.2023
зав. кафедри менеджменту, бізнесу
та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.Н.

Керівник роботи:
д.е.н., проф. Цаль-Цалко Ю.С.
(наукове звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент
Мороз Ю.Ю.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир, 2023

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Сутність та структура економічної безпеки підприємства.....	6
1.2. Теоретичні підходи щодо управління економічною безпекою підприємства	13
1.3. Методика оцінювання економічної безпеки підприємства	19
1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення управління економічною безпекою підприємства.....	24
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ППФ «Санітас»	33
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	33
2.2. Аналіз фінансового стану ППФ «Санітас».....	40
2.3. Оцінка системи управління економічною безпекою підприємства.....	46
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ППФ «Санітас»	53
3.1. Шляхи забезпечення економічною безпекою підприємства	53
3.2. Резерви підвищення ефективності економічної безпеки підприємства	58
3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів	66
Висновки до розділу 3	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективний розвиток національного господарства значною мірою залежить від рівня забезпеченості його економічної безпеки, оскільки лише за такої умови може проводитись незалежна зовнішня і внутрішня політика, яка відповідає національним інтересам. Економічна безпека держави є складною багаторівневою системою, яка неодмінно потребує захисту всіх її компонент на різних рівнях ієрархії управління економікою: держави, регіону, галузі, сектора економіки, окремого підприємства, особи.

Економічна безпека підприємства - це стійкий стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стабільна реалізація основних комерційних інтересів і цілей діяльності. Ослаблення практично будь-якої складової інфраструктури підприємства безпосередньо відбивається на його безпеці, тому процес управління підприємством знаходяться в тісному взаємозв'язку з питаннями безпеки. При цьому ефективне управління в будь-якій сфері діяльності може здійснюватися лише за умов формування його цілісної системи, що призначена для вирішення основних завдань управління. Основне призначення управління економічною безпекою підприємства полягає у створенні та реалізації умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства. В якості найважливіших умов, що враховуються в структурі механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, виступають мінімізація витрат підприємства, адаптація до нововведень і розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку. Актуальність даної проблеми, її теоретичне і практичне значення обумовили вибір теми дослідження, його мету і завдання.

Питанням забезпечення економічної безпеки приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні науковці В.І. Мунтіян[43], Г.В. Козаченко [36], В.П. Пономарьов [56], О.М. Ляшенко [22], С.Ф. Покропивний [57], Г. Пастернак-Таранушенко [69], Д. Болдуїн [6] та інші. Серед найбільш вагомих

наукових результатів можна виділити наступні: розробка понятійного апарату теорії економічної безпеки, виявлення типових загроз і формування механізмів забезпечення економічної безпеки, розроблення системи критеріїв оцінки тощо.

Метою магістерської роботи є дослідження та розробка стратегічних напрямів формування економічної безпеки.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні **завдання**:

- розглянути поняття економічної безпеки підприємства та її значення;
- описати основні складові економічної безпеки підприємства;
- розглянути основні критерії щодо вибору стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства;
- проаналізувати фінансово-економічний стан досліджуваного підприємства;
- оцінити існуючий рівень економічної безпеки підприємства;
- запропонувати заходи підвищення рівня економічної безпеки підприємства та обрати найефективніший з них;
- оцінити ефективність запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є господарські операції і процеси, що відбуваються у ППФ «Санітас», пов'язані із визначенням та забезпеченням економічної безпеки підприємства, **предметом** – аналіз застосовуваних методів, показників та способів забезпечення економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження збір, узагальнення та систематизація інформації, аналіз, формальне представлення, абстрагування, синтез, системність, логічність для обґрунтування теоретичних і практичних пропозицій щодо формування економічної безпеки підприємства; формування груп, таблиць, схем – для наочного представлення теоретичних і результати практичних досліджень, економіко-математичні прогнози та наукові узагальнення для аналізу запропонованих заходів щодо формування економічної безпеки.

Інформаційною базою у дослідженні представлено наукові, навчально-методичні публікації провідних вітчизняних та зарубіжних учених, чинне законодавство України, дані фінансової та управлінської звітності ППФ «Санітас».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час участі в IV міжнародній науковій конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу».

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 82 сторінці друкованого тексту. Робота містить 13 таблиць та 9 рисунків. Список використаних джерел налічує 76 найменувань. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та структура економічної безпеки підприємства

В умовах ринкових відносин, коли держава вже не несе відповідальності за результати фінансово-господарської діяльності підприємства, забезпечення економічної безпеки стає однією з найбільш важливих і актуальних проблем його життєдіяльності.

Спочатку поняття економічної безпеки розглядалося як створення умов для збереження комерційної таємниці та інших секретів підприємства. Трохи пізніше взяв гору інший підхід до трактування поняття економічної безпеки підприємства. Різкий спад виробництва в цілому по країні, а головне - зміна економічних функцій держави, яке вже не було основним інвестором і споживачем продукції, змусили подивитися набагато ширше на проблему економічної безпеки підприємств. Згідно з цим поглядом економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яка в ринковій економіці весь час змінюється, ніколи не залишається стабільною, постійної або незмінною. Саме з позицій впливу зовнішнього середовища, захисту підприємств від її негативного впливу і розглядається зміст категорії економічної безпеки підприємства, в тому числі і в нечисленних поки публікаціях вітчизняних вчених-економістів [25].

У таблиці 1.1. Наведенно аналіз поняття «економічна безпека підприємства» різних вчених та науковців.

Таблиця 1.1

Аналіз поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення
Белокуров В. В. [24]	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань
Варналій З. С. [27]	Забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів
Ващекін М. [28, с.31—41]	Економічна безпека — це стан, в якому народ може суверенно визначати шляхи та форми свого економічного розвитку.
Гусев В.С. [29]	Такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз
Кулаженко В.В. [34]	Економічна безпека - характеризує стан захищеності економічних інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, який заснований на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності країни.
Кірієнко А. В. [35]	Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі.
Лисенко Ю., Міщенко С. [37]	Стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства.
Омельчук С. С. [39]	Стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому
Пилипенко Н.М. [41].	Економічна безпека — це стан держави, у відповідності з яким забезпечена можливість створення, розвитку умов для плідного життя та зростання статку його населення, перспективного розвитку в майбутньому.
Тамбовцев В. [43]	Сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи
Шкарлет С. М. [44]	Економічна безпека - такий стан національної економіки, який дозволяє зберегти стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особистості, родини, держави.
Плетникова І. Л. [46]	Стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна виділити найбільш поширені характерні особливості підходів до визначення економічної безпеки [43]:

– економічна безпека як здатність країни до захисту інтересів своїх громадян;

- економічна безпека як інструмент забезпечення економічного зростання країни;
- економічна безпека як інструмент протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам країни.

Оскільки економічна безпека підприємства розглядається як економічна категорія необхідно звернути увагу на мету, принципи, функції та завдання.

Мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування зараз і високий потенціал розвитку в майбутньому.

До принципів економічної безпеки підприємства належать:

- комплексність (системність) – створення такої системи безпеки, яка забезпечить захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від будь-яких небезпек та загроз, непередбачуваних обставин;

- безперервність – система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона діяла, постійно захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику та протидії зловмисникам

- законність – вся робота із забезпечення безпеки підприємства повинна здійснюватись на основі чинного законодавства та не суперечити йому;

- плановість – дозволяє кожному учаснику процесу діяти логічно послідовно, чітко виконуючи покладені на нього обов'язки та вирішуючи поставлені перед ним завдання;

- економність – система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб витрати на її забезпечення були економічно доцільними;

- взаємодія – для забезпечення безпеки підприємства необхідно, щоб зусилля всіх осіб, що її забезпечують, підрозділів, служб були скоординованими;

- поєднання гласності та конфіденційності – система основних заходів безпеки повинна бути відома всім співробітникам підприємства, з метою забезпечення безпеки її вимоги повинні виконуватись.

Функції економічної безпеки підприємства [33]:

- забезпечення високої ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та ефективне використання його інтелектуального потенціалу;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та його функціональних відділів.

Завдання економічної безпеки підприємства зображено на рисунку 1.1.

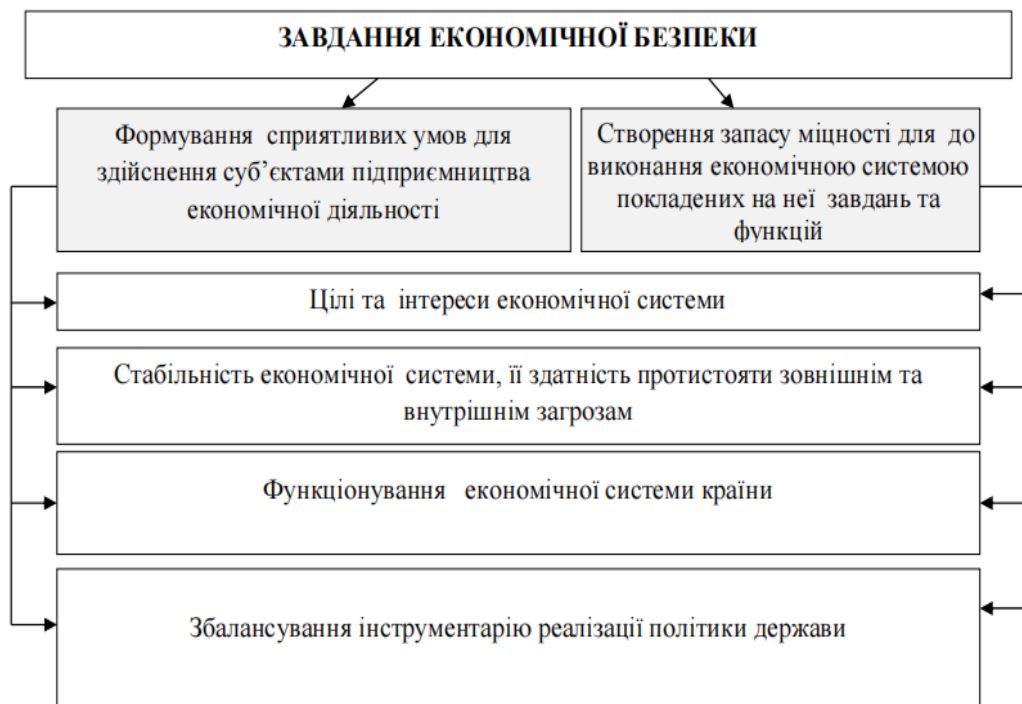

Рисунок 1.1 – Систематизація завдань економічної безпеки країни [33]

Реалізація даних завдань є головним завданням держави на шляху завоювання конкурентних позицій на ринку та передумовою її сталого функціонування.

Тому, згідно основних напрямів економічної безпеки підприємства, основними складовими економічної безпеки є (рис. 1.2): фінансова, інтелектуальна, техніко-технологічна, політико-правова, ресурсна, екологічна, соціальна, інформаційна, силова безпека, безпека праці.

Рисунок 1.2. Структура економічної безпеки [12]

Функціональні складові економічної безпеки підприємства – сукупність основних напрямів економічної безпеки підприємства, які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного.

Поняттю «фінансова безпека» приділяють увагу такі вчені, як Барановський О. І., Бланк І. О., Загорельська Т. Ю., Єрмошенко М. М., та інші [2, 3, 6]. Фінансова безпека підприємства – це такий стан підприємства, що характеризується збалансованістю і якістю різних фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовує підприємство, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток фінансової системи [2].

Кадрова складова – наявність високоосвічених та кваліфікованих працівників, управлінського персоналу, відсутність масового відтоку фахівців, високий рівень їх підготовки [10].

Технологічна складова – високий технологічний рівень виробництва, що забезпечує конкурентоспроможність товарів і послуг та підприємства в цілому. З точки зору науковця А. Штангрета, технологічна безпека підприємства повинна характеризуватися такими ознаками: якість і відповідність технологічного процесу виробництва та основного капіталу потребам ринку; захищеність технологічної сфери від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз; здатність технологічної сфери забезпечувати високу конкурентоспроможність [16].

Правова складова – усебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства, правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства [6].

Інформаційна складова – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства, забезпечення захисту інформації, досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи усіх підрозділів [17].

Екологічна складова – дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля та руйнівного впливу результатів виробничого господарської діяльності на стан довкілля [17].

Силова складова – забезпечення фізичної та моральної безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів [18].

Стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства з присвоєнням кожній стратегії ідентифікатора С (рис. 1.3).

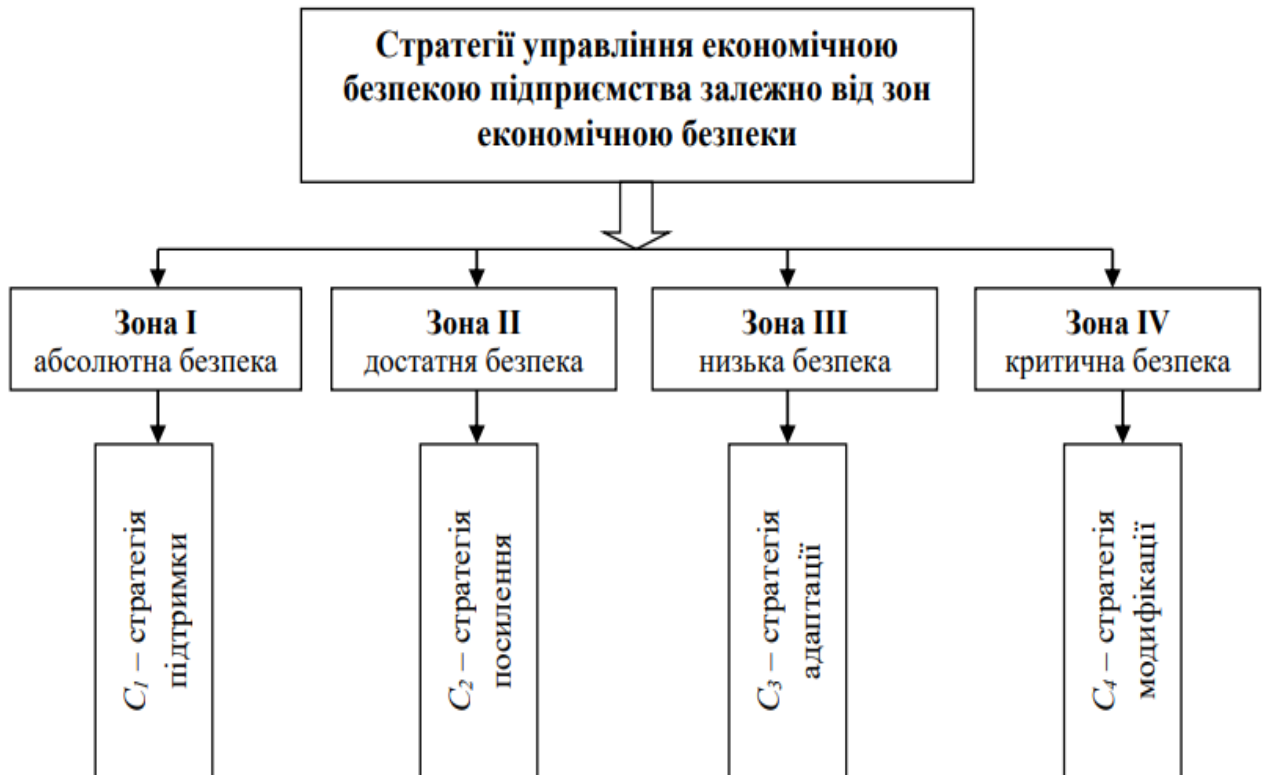

Рисунок 1.3. Стратегії управління економічною безпекою підприємства залежно від зон економічною безпеки [61]

Виділивши чотири основні стратегії управління економічною безпекою підприємства ми маємо можливість їх розглянути, а саме:

- стратегія посилення спрямована на проведення заходів посилення від однієї до трьох функціональних складових економічної безпеки підприємства;
- стратегія підтримки, яка передбачає збереження економічної безпеки, контроль результатів діяльності та попередження виникнення можливих загроз економічним інтересам підприємства;

– стратегія адаптації спрямована на проведення заходів пристосування виду діяльності до певного ринку і навпаки, а також пристосування складових економічної безпеки до тих чи інших вимог зовнішнього середовища;

– стратегія модифікації передбачає проведення змін, які стосуються виду діяльності, зовнішнього ринку, а також проведенні необхідних змін складових економічної безпеки.

1.2. Теоретичні підходи щодо управління економічною безпекою підприємства

Управління економічною безпекою, як динамічний процес, реалізує комплекс загальних (планування, організацію, контроль, мотивація, координація процесів економічної безпеки) та специфічних функцій (прогнозування, оцінювання, моделювання, моніторинг, аналізування).

Система управління економічної безпеки кожного підприємства цілком індивідуальна. Її повнота та дієвість залежать від існуючої в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств [19].

Надійний захист економічної безпеки підприємства можливий лише при комплексному та системному підході до її організації. Тому в економіці має місце таке поняття як система економічної безпеки підприємства.

Система економічної безпеки підприємства – це комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Ефективне управління економічною безпекою підприємства повинне базуватись на таких основних принципах:

1. Принцип законності – уся діяльність підприємства повинна носити законний характер, інакше є суттєва загроза закриття такого підприємства відповідними органами як неправомірного. Вся система економічної безпеки та її функціонування мають бути побудовані у відповідності до існуючих в країні правових норм та власних правових актів суб'єктів підприємництва.

2. Принцип економічної доцільності – слід організовувати захист тільки тих об'єктів, витрати на захист яких менше, ніж втрати від реалізації загроз за цими об'єктами. Вартість заходів економічної безпеки не повинна перевищувати вартості отриманих від них економічних результатів.

3. Поєднання превентивних та реактивних заходів економічної безпеки. Превентивними вважаються заходи попереджувального характеру, що дозволяють не допустити виникнення або реалізацію загроз економічній безпеці. Реактивні – це заходи, які приймаються в разі реального виникнення загроз або необхідності мінімізації їх негативних наслідків.

4. Принцип безперервності – функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємництва має здійснюватися постійно.

5. Принцип диференційованості – вибір заходів з подолання загроз, що виникають, відбувається залежно від характеру загрози і ступеня тяжкості наслідків її реалізації.

6. Принцип координації – для досягнення поставлених завдань необхідно постійне узгодження діяльності різних підрозділів служби безпеки, самого підприємства і поєднання організаційних, економіко-правових та інших способів захисту.

7. Повна підконтрольність системи забезпечення економічної безпеки керівництву суб'єкта підприємницької діяльності. Інтереси системи забезпечення економічної безпеки повинні бути підпорядковані загальним інтересам всього підприємства.

8. Принцип цілеспрямованості вказує на те, що всі заходи економічної безпеки мають базуватись на інтересах суб'єктів підприємництва і спрямовуватись на захист тих видів діяльності, які в даний час виконує суб'єкт підприємництва.

9. Контроль як принцип економічної безпеки має забезпечити відповідність отриманих від проведених заходів безпеки результатів тим показникам, які передбачались при їх плануванні, а диверсифікація у свою чергу вимагає з одного боку комплексного підходу при запровадженні заходів безпеки, а з іншого – поширення їх на всі види діяльності суб'єкта підприємництва та всі регіони, в яких реалізуються його інтереси.

10. Баланс інтересів вимагає, щоб забезпечення економічної безпеки здійснювалось з врахуванням інтересів безпеки всіх осіб, які мають справу з тим чи іншим суб'єктом підприємництва:

- працівники;
- акціонери;
- клієнти (споживачі);
- контрагенти;
- партнери;
- держава.

Концепція управління економічною безпекою підприємства має забезпечувати комплекс методів організації управління щодо запобігання небезпекам і загрозам. Під час управління економічною безпекою підприємства для досягнення її цілей використовують різні способи, прийоми, підходи, що впорядковують, спрямовують та організують виконання етапів, функцій, операцій, необхідних для прийняття управлінських рішень [20].

Управління економічною безпекою доцільно формувати як підсистему загальної системи управління, що тісно пов'язана з вирішенням підприємством інших проблем, а тому вона повинна мати підпорядкований характер. У цілому

механізм управління економічною безпекою можна описати за допомогою схеми, основні параметри якої описують зміст управлінських дій, їх провідні функції та варіанти можливих рішень (рис. 1.4). Структурна схема механізму управління економічною безпекою підприємства дає найзагальніше уявлення про те, як працює система і від чого залежить її стан.

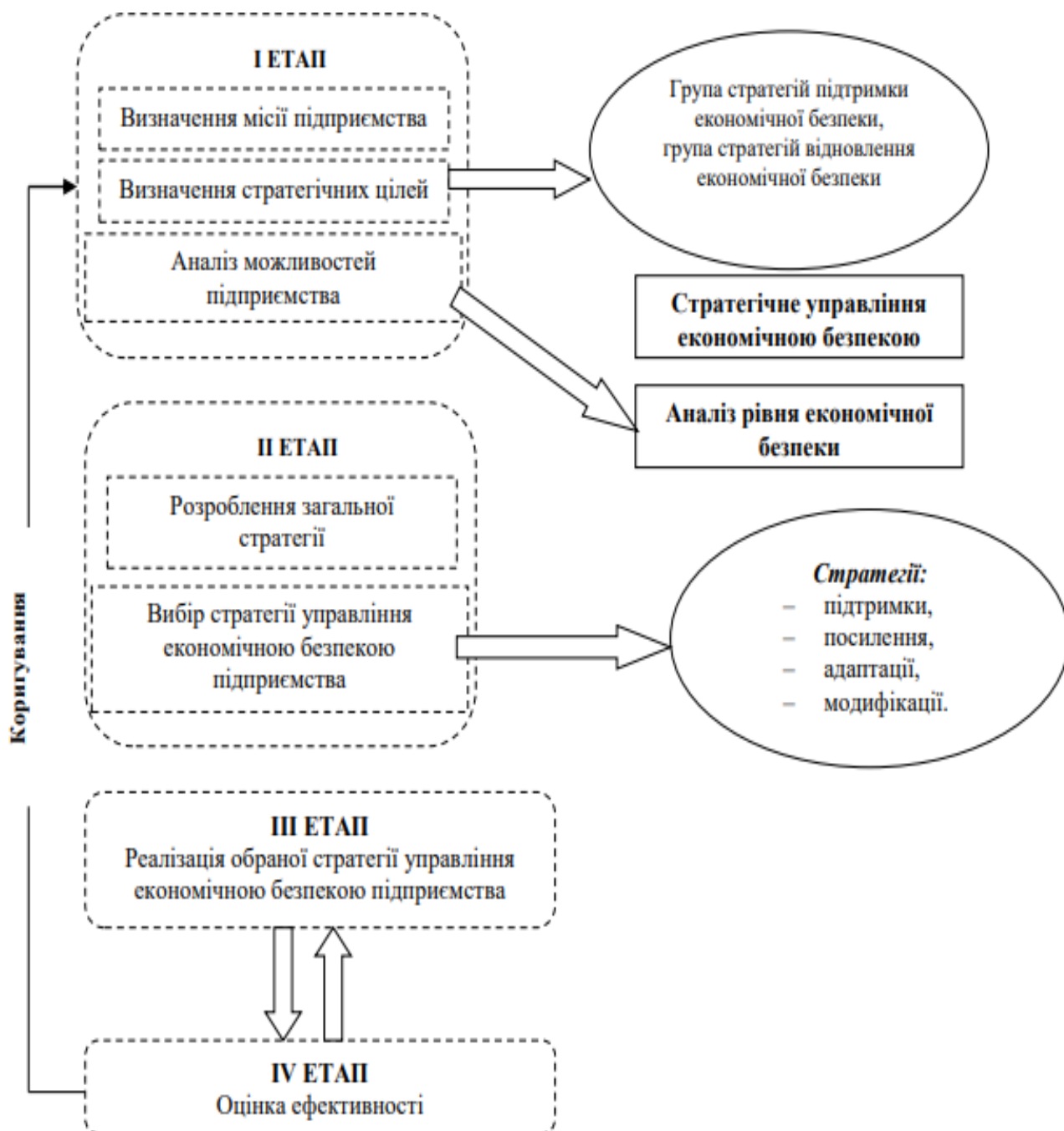

Рис.1.4. Схема механізму управління економічною безпекою підприємства [26]

Етап I. Перший етап – визначення місії та стратегічних цілей підприємства в рамках управління економічною безпекою слід також враховувати мету на, яку впливають як зовнішні відносно системи фактори (зовнішні та внутрішні вимоги, різноманітні потреби, програми), так і внутрішні фактори (потреби, можливості, програми системи та її елементів, виконавці). При цьому останні фактори є такими, що об'єктивно впливають на процес формування мети, особливо при використанні в системах управління дефініції «мета» як засобу спонукання до дії. Мета може формуватися на основі багатьох взаємодій, різноманітних суперечок або коаліцій як між зовнішніми, так і між внутрішніми факторами, які існували раніше та перебувають в постійному русі та цілісності. Оцінкою радикальності та плинності змін зовнішнього та внутрішнього середовищ є основою створення та контролю балансу підприємства з зовнішнім середовищем, аналіз можливостей підприємства в умовах нестабільності.

Етап II. Під стратегією управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності середовища пропонуємо розуміти встановлення економічних цілей і напрямів діяльності, вибір оптимального та логічного інструментарію та всіма ймовірними можливостями їх досягнення для захисту діяльності підприємства в ринкових умовах.

Відзначимо, що стратегії управління економічною безпекою підприємства є частиною загальної стратегії розвитку підприємства і повинні бути спрямовані на підвищення рівня економічної безпеки в результаті зменшення негативного впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Розробку стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища пропонуємо проводити з урахуванням оцінки рівня економічної безпеки підприємства[25].

Стратегії управління економічною безпекою підприємства залежно від зон економічної безпеки, котрі можуть застосовуватись управлінським персоналом підприємства, пропоную розглядати виходячи з:

- зменшення рівня ризикованості видів діяльності підприємства шляхом адаптації підприємства до умов зовнішнього ринку;
- підвищення рівня економічної безпеки за основними складовими на підприємстві, шляхом аналізу та усунення існуючих недоліків.

Механізм управління системи економічної безпеки традиційно поділив стратегії на такі типи:

1. Орієнтовані щоб запобігти всіх можливих загроз і небезпек на предметбезпеки.
2. Спрямовані для усунення присутніх та для попередження виникнення можливих небезпек.
3. Націлені на компенсацію нанесеного збитку підприємству.

Для перших і других типів стратегій характерне створення діяльності, в результаті якої сформувалася дія проти загроз і небезпек. Для третього властивий збиток, але він відшкодовується діями, які побудовані у схемі відповідної стратегії.

Послідовність дій механізму управління системи економічної безпеки включає такі етапи [37]:

Перший етап формує в собі мету, яка визначає ступінь небезпек у підприємстві.

Другий етап проводить факторний аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів. Третій етап виводиться якісна і кількісна оцінка економічної безпеки.

Четвертий, п'ятий, шостий етапи являють собою ідентифікацію, побудову класифікації, оцінювання і класифікація небезпек. Варто зазначити, що індивідуальна розробка заходів проти загроз та конкретна ідентифікація їх певного підприємства призводить до зниження ступеня вірогідності їх існування.

Сьомий етап передбачає розробку системи заходів з мінімальними втратами від загроз для підприємства. Важлива відповідальність покладається на особу, яка приймає управлінські рішення. Адже вона повинна визначити сукупність методів, щоб уникнути втрат для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Восьмий етап формує в собі прогнозування рівня системи економічної безпеки з врахування прийнятої системи заходів.

Дев'ятий етап приводить скореговані розробленою системою заходів у діяльність підприємства з врахування зовнішнього і внутрішнього впливу

Завершення цього етапу відбудеться тільки після досягнення результату. Десятий етап проводить оцінку результатів. В ньому підводяться підсумки за конкретний період діяльності підприємства в умовах небезпек і загроз [5].

Механізм управління економічною безпекою підприємства повинен бути вбудований у комплекс механізмів управління підприємством в цілому, розглядатися, як невід'ємна його частина та функціонувати постійно.

1.3. Методика оцінювання економічної безпеки підприємства

Поняття економічної безпеки підприємства включає в себе фінансову, інтелектуальну, кадрову, технологічну, правову, екологічну, інформаційну та силову складові. До них також слід додати ринкову, а також інтерфейсну складову, що характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами підприємства.

Забезпечення економічної безпеки передбачає виділення, аналіз і оцінку існуючих загроз за кожною з функціональних складових і розробку на їх основі системи протидії і попереджувальних заходів [63].

Сучасна дієва методика оцінки економічної безпеки підприємства повинна відповідати великій кількості вимог, що ставить перед нею специфічна

українська ринкова економіка, тобто вона повинна враховувати велику кількість аспектів діяльності конкретного підприємства та надавати чіткі і достовірні результати, на базі яких можливо б було приймати кваліфіковані управлінські рішення стосовно підвищення або збереження рівня економічної безпеки підприємства [11].

Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на сучасному етапі повинна поєднувати в собі не тільки теоретичну, але й практичну цінність. Тобто вона повинна бути такою, щоб її використання, проведення розрахунків та формулювання висновків могли бути реалізовані управлінцями в межах підприємства, а не потребували залучення додаткових консультантів та виконавців, а також додаткових капіталовкладень на програмне забезпечення, тощо [13].

У зв'язку з цим, методика оцінки економічної безпеки підприємства має бути побудована на основі використання таких рані виявлених методик, як:

- оцінювання економічної безпеки підприємства на основі показників прибутку;
- формування інтегрального показника економічної безпеки за ресурсно-функціональним підходом [11, 12].

Саме зазначені методики дозволять врахувати як принципову важливість для будь-якого підприємства отримання прибутку, так і той факт, що економічна безпека підприємства поняття комплексне, а тому оцінювання потребують усі головні аспекти, що спричиняють свій вплив на неї.

Таким чином оцінювання рівня економічної безпеки підприємства пропонуємо проводити в декілька етапів (рис.1.5):

- 1) визначення знаходження підприємства в стані економічної безпеки за рівнем чистого прибутку, тобто за принципом достатності його для реалізації простого та розширеного відтворення з врахування фактору інфляції;

2) визначення інтегрального показника економічної безпеки на основі оцінювання складових, що мають місце в діяльності підприємства за галузевим принципом;

3) узгодження першого та другого етапів оцінювання, визначення зон економічної безпеки підприємства.

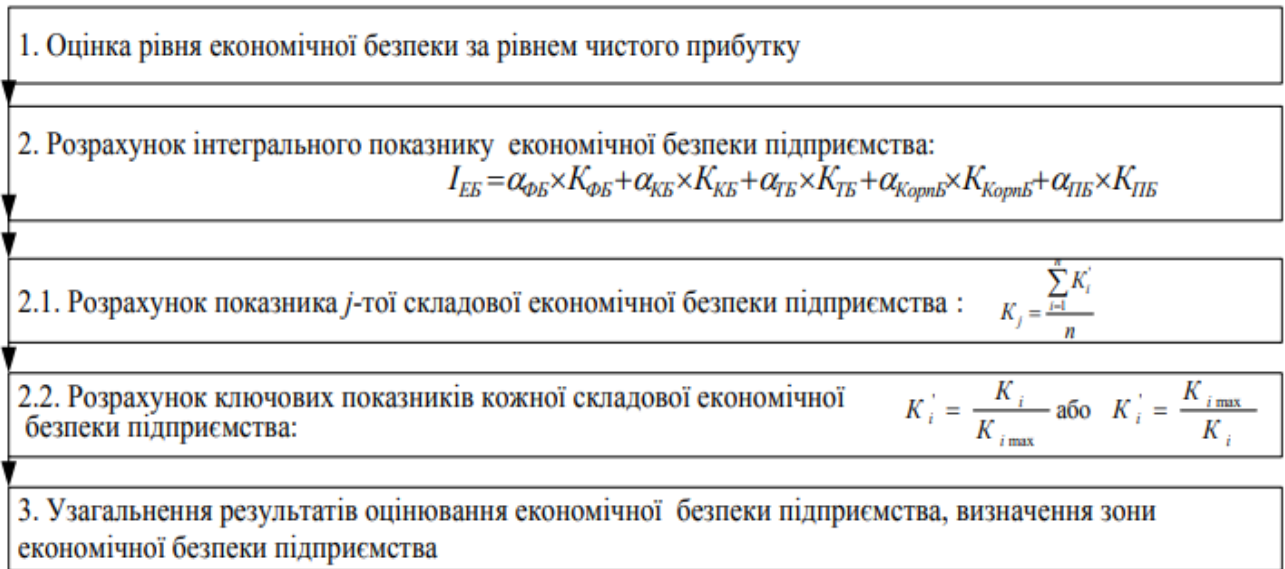

Рис. 1.5 Ключові етапи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства

Таким чином перший етап оцінювання рівня економічної безпеки пропонуємо здійснювати в такій послідовності [8]:

1) Визначення розмірів нарахованих в аналізованому році амортизаційних відрахувань за основними виробничими фондами підприємства та проведення їх корегування на рівень інфляції:

$$Am^{inf} = Am \cdot \left(1 + \frac{T_{inf}}{100}\right), \quad (1.1)$$

де, Am – амортизація основних засобів;

T_{inf} – темпи інфляції в аналізованому періоді.

2) визначається різниця між нарахованою амортизацією та амортизацією з врахуванням інфляції:

$$\Delta A_M = A_M^{inf} - A_M, \quad (1.2)$$

Розмір нестачі коштів для простого відтворення, відшкодованих за рахунок амортизаційних відрахувань, які повинні бути покриті за рахунок реінвестованого прибутку.

3) визначається розмір прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства;

4) визначається частка прибутку, що реінвестується, після чого різниця між нарахованою та скорегованою амортизацією ($\square A_M$) порівнюється з рівнем прибутку, що спрямоване на реінвестування (Pr_M). Якщо $Pr_M \square A_M$, то підприємство перебуває в стані економічної безпеки першого рівня. Якщо $Pr_M \square A_M$, підприємство в стані економічної небезпеки першого рівня.

Другий етап оцінки економічної безпеки полягає у визначенні рівня інтегрального показника, який оцінює кожен з складових з врахуванням вагомості їх впливу на кінцевий рівень економічної безпеки підприємства. Тому необхідним є визначення показників, що мають бути оцінені в межах кожної складової [10].

Інтегральний показник рівня економічної безпеки підприємства пропонуємо визначати відповідно до ресурсно-функціонального підходу [12]:

$$I_{EB} = \sum_{j=1}^5 K_j \times \alpha_j, \quad (1.3)$$

або

$$I_{EB} = \alpha_{\PhiБ} \times K_{\PhiБ} + \alpha_{КБ} \times K_{КБ} + \alpha_{ТБ} \times K_{ТБ} + \alpha_{КортБ} \times K_{КортБ} + \alpha_{ПБ} \times K_{ПБ}, \quad (1.4)$$

де K_j - показник

j -тої складової економічної безпеки підприємства;

j - показник вагомості

j -тої складової економічної безпеки підприємства.

КФБ - показник фінансової безпеки підприємства;

ККБ - показник кадрової безпеки підприємства;

КТБ - показник технічної безпеки підприємства;

ККорпБ - показник корпоративної безпеки підприємства;

К ПБ - показник правової безпеки підприємства; □

ФБ - показник вагомості фінансової безпеки підприємства;

КБ - показник вагомості кадрової безпеки підприємства;

ТБ - показник вагомості технічної безпеки підприємства;

КорпБ - показник вагомості корпоративної безпеки підприємства;

ПБ - показник вагомості правової безпеки підприємства.

Під час формування інтегрального показника слід врахувати, що кількість показників для різних складових економічної безпеки є не однаковою, що може здійснити суттєвий вплив на об'єктивність отриманих результатів, тому показник j -тої складової економічної безпеки підприємства пропонуємо визначати наступним чином:

$$K_j = \frac{\sum_{i=1}^n K'_i}{n}, \quad (1.5)$$

де K_j - показник j -тої складової економічної безпеки підприємства;

n – кількість показників в j -тій складовій економічної безпеки підприємства.

Для кожної складової економічної безпеки підприємства визначається показник, що оцінює негативні тенденції, що спричиняють вплив на загальний рівень економічної безпеки, з єдиним діапазоном вимірювання від 0 до 1 [13].

Розрахунок ключових показників кожної складової економічної безпеки підприємства доцільно проводити наступним чином [12, 13, 14]:

- для показників стимуляторів:

$$K'_i = \frac{K_i}{K_{i \max}}, \quad (1.6)$$

- для показників дестимуляторів:

$$K'_i = \frac{K_{i \max}}{K_i}, \quad (1.7)$$

де K_i - скорегований показник j -тої складової економічної безпеки підприємства;

K_i - значення i -го показника показник j -тої складової економічної безпеки підприємства;

$K_{i \max}$ - максимальне або нормативне значення i -го показника показник j -тої складової економічної безпеки підприємства

Важливим кроком в оцінюванні рівня економічної безпеки підприємства є визначення вагових коефіцієнтів, що мають відобразити внесок кожної складової економічної безпеки підприємства в загальний її рівень. Визначення таких коефіцієнтів може бути проведене за допомогою методу аналізу ієрархій, що добре зарекомендував себе під час проведення аналогічних досліджень і, на відміну від загально вживаного ранжування за експертним методом, дозволяє отримати більш об'єктивні та достовірні результати [59].

1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення управління економічною безпекою підприємства

Ефективна нормативно-правова база системи економічної безпеки створює сукупність діючих чинників, умов, дій для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та сталого стратегічного розвитку, сприяє високому рівню економічної безпеки підприємництва,

економічному зростанню країни, підвищенню соціального становища населення [34].

Основні загрози правовому забезпеченню економічної безпеки становлять: недостатня правова захищеність інтересів суб'єктів господарювання в договірній документації, здійснення власних політичних та інших цілей партіями (суспільними рухами), що перебувають при владі, часта зміна нормативно-правових актів з питань власності, господарського і трудового права, оподаткування, порушення юридичних прав підприємства і його працівників, порушення норм патентного права, низька кваліфікація працівників юридичної служби, інші [42].

Нормативно-правове забезпечення системи економічної безпеки є визначальним у формуванні його напрямків, форм та способів організації. Водночас нерегламентованість необхідних нормативно-правових норм або їх повна відсутність поряд із зростанням сучасних глобалізаційних викликів та деструктивних загроз потребує постійної адаптації та реформування, які можливі за вдосконаленням відповідного нормативно-правового забезпечення та жорстокого контролю за дотриманням законодавчих норм. У Законі України «Про основі національної безпеки України» у переліку загроз національній безпеці України, у економічній сфері зокрема, окреслені серед інших у нормативно-правовому забезпеченні: ослаблення державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової політики держави, відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам, переваження у діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними [3].

Правове регулювання сфери підприємництва відповідно його системи економічної безпеки перед, бачає:

— по-перше, законодавче забезпечення свободи конкуренції між підприємцями, в тому числі й захист і їх самих, і споживачів від будь-яких проявів монополізму та недобросовісної конкуренції;

— по-друге, гарантування всім підприємцям рівних прав та створення рівних можливостей для доступу і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів;

— по-третє, гарантування недоторканності майна та забезпечення захисту прав власності підприємця;

— по-четверте, розробку та впровадження стимулюючої податкової та фінансово-кредитної політики;

— по-п'яте, стимулювання інноваційної діяльності за допомогою цільових субсидій, податкових пільг, цільових кредитів тощо;

— по-шосте, створення сприятливого правового, редовища для розвитку різноманітних форм коопераційних зв'язків та самоорганізації суб'єктів підприємництва [8];

— по-сьоме, створення сучасного правового поля для функціонування служб безпеки суб'єктів господарювання, детективних фірм, аналітичних та консалтингових агентств;

— по-восьме, вдосконалення законодавства, що регулює діяльність охоронних агентств;

— по-дев'яте, прийняття законодавства щодо порядку придбання та використання зброї та спецзасобів суб'єктами забезпечення безпеки підприємництва в Україні.

Наведені вище важелі недостатньо задіяні та використовуються державою для розвитку підприємницького сектора, в тому числі й задля забезпечення його економічної безпеки, що змушує переходити в "тінь".

Серед основних недоліків нормативно,правового поля, що негативно відбивається на функціонуванні системи економічної безпеки підприємства в Україні, можна назвати:

— відсутність правового поля для функціонування структур безпеки підприємництва за умов фактичної успішної діяльності таких структур;

— суперечливість, неоднозначність та нестабільність норм чинної нормативно-правової бази;

— велика кількість нормативних актів (особливо ниж, чого рівня), вимоги яких не просто суперечать нормативно-правовим актам вищого рівня, а нерідко спотворюють положення останніх, створюючи правовий хаос;

— низька виконавська дисципліна дотримання вимог нормативно-правових документів, та фактично, недієвість або надто низька ефективність багатьох із них;

— наявність великої кількості нечітких норм, що можуть піддаватися навіть протилежному трактуванню (відповідно до потреб зацікавлених структур чи осіб);

— прийняття окремих нормативно-правових актів на користь окремих осіб чи структур, в порушення прав та/або інтересів інших підприємств та навіть цілої галузі тощо.

Об'єктом безпеки підприємства виступає все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення безпеки, або ж те, що потребує захисту (рис. 1.6):

- кадровий персонал підприємства, а саме: керівний склад, акціонери, структурні підрозділи та їх співробітники, функції яких пов'язані з різними видами інформації;

- майновий, інтелектуальний та фінансовий капітал підприємства;
притаманні специфіці фірми види фінансово-господарської діяльності підприємства.

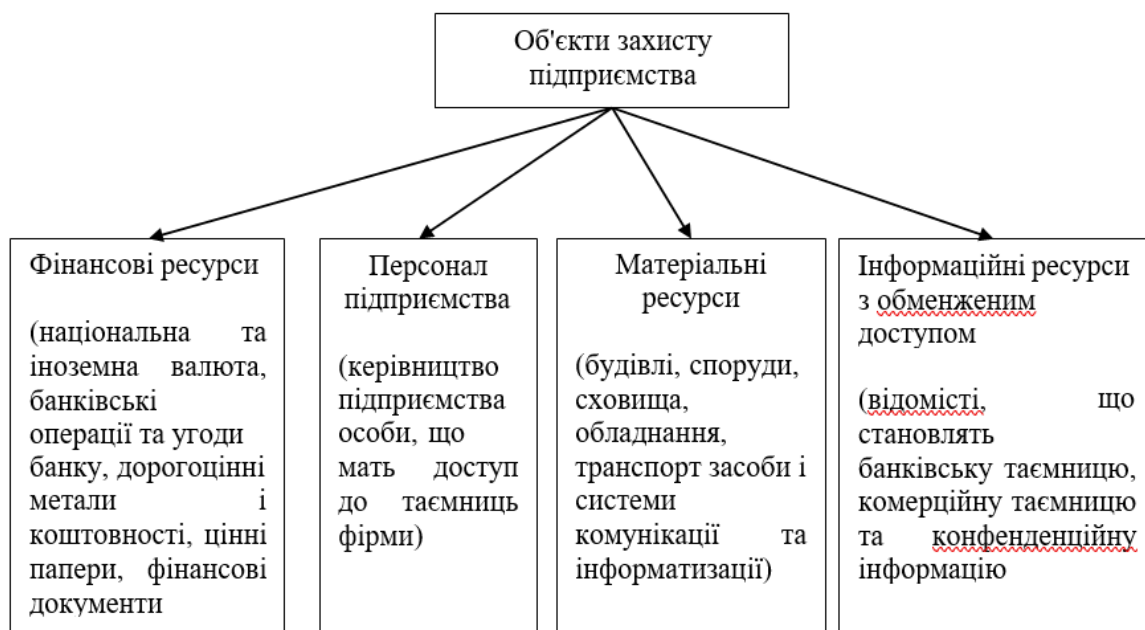

Рис. 1.6. Об'єкти захисту підприємства [48]

Сучасний етап вивчення економічних відносин сформував передумови зародження нової науки про економічну безпеку підприємства — екосекент (від англ. economic security of enterprise). Екосекент — це економічний стан підприємства, стійкий (у межах критичних обмежень) проти зовнішніх та внутрішніх змін фінансово-господарського середовища, не віднесених до форс-мажорних обставин [37].

Таблиця 1.2

Огляд нормативних джерел та їх вплив на економічну безпеку підприємства

Закони	Вплив на економічну безпеку підприємства
"Про банки і банківську діяльність"[21]	Врегулює і організовує всю банківську систему, визначає місце підприємства в цій системі. Захищає всі відомості щодо діяльності та фінансового стану підприємства, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні банківських послуг, і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди, відповідно до ст. 60 Закону України "Про банки і банківську діяльність" є банківською таємницею.

"Про акціонерні товариства"[20]	Визначає правовий статус товариств, управління акціонерними товариствами, права та обов'язки акціонерів та одержання у власність або в управління акцій та набуття іншим чином права контролю над товариством здійснюється з дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Регулює виплату дивідендів.
"Про інформацію"[27]	Інформація може бути відкритою або з обмеженим доступом. Якщо відкрита інформація зазвичай не викликає питань щодо її природи, то згідно зі ст. 30 Закону України "Про інформацію" інформація з обмеженим доступом поділяється на таємну і конфіденційну. До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі. Віднесення інформації до категорії таємних відомостей, які становлять державну таємницю, і доступ до неї громадян здійснюється відповідно до Закону України "Про інформацію".
"Про захист від недобросовісної конкуренції"[18]	Захищає підприємство та його товари від недобросовісної конкуренції, неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання.

Насамперед треба відзначити, що в Україні відсутній окремий закон, який би регулював відносини між суб'єктами права щодо захисту бізнесу чи корпоративних прав, або від зазіхань, як з боку злочинних угруповань, так і з боку корумпованих владних структур. Тож норми права, які регулюють вказані відносини, містяться в окремих законах України та в підзаконних нормативних актах. Найчастіше в цих нормах права особа (як суб'єкт права) виступає не як бізнесмен (тобто особа, що займається підприємницькою діяльністю), а як фізична особа (тобто незалежно від роду занять) [31].

Економічна безпека регулюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили – від законів до локальних нормативно-правових актів (табл. 1.2).

Отже, суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням безпеки бізнесу, регулюють такі нормативні акти:

1. Конституція України.

2. Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України (тобто кодифіковані збірники нормативних актів, що передбачають кримінальну відповідальність за порушення чинного законодавства (у тому числі у сфері безпеки бізнесу), та нормативних актів, що визначають сам процес притягнення винних до кримінальної відповідальності).

3. Кодекс адміністративних правопорушень (тобто кодифікований збірник нормативних актів, що передбачають адміністративну відповідальність за порушення чинного законодавства).

Можна, звісно, заперечити, що який же це захист безпеки підприємницької діяльності, якщо навпаки, кодекси передбачають відповідальність (кримінальну чи адміністративну) за порушення, які вчиняють комерсанти чи фізичні особи при здійсненні комерційної діяльності. Наведемо приклад: є дві комерційні структури, одна ретельно дотримується законів, сплачує податки, при завезенні товару з-за кордону повністю сплачує митні збори, ліцензує свою діяльність — з цих виплат, звісно, складається кінцева ціна товару чи послуг, які фірма реалізує. Інша комерційна структура працює наполовину "в тіні" — не платить податків, завозить контрабандний товар, не ліцензує свою діяльність. Звісно, ціна товару чи послуг у цих двох структурах буде зовсім непорівнянною, внаслідок чого законослухняна комерційна структура збанкрутує, бо не витримає конкуренції з іншою комерційною структурою. Закони ж, встановлюючи покарання за протизаконну діяльність, не дають змоги комерсантам діяти незаконними методами, тим самим підтримуючи здорову конкуренцію та захищаючи права законослухняних конкурентів. Такі приклади можна навести майже по кожній нормі права [16].

4. Господарський та Цивільний, Господарсько-процесуальний та Цивільно-процесуальний кодекси України.

5. Закони України:

- "Про захист інформації в автоматизованих системах" [25];
- "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" [28];

- "Про інвестиційну діяльність" [26];
- "Про аудиторську діяльність" [20];

Перелік законів може бути суттєво доповнений, бо майже в кожному з них є норми, які, регулюючи діяльність суб'єктів права, обмежуючи його права у вчиненні протизаконних дій, тим самим забезпечують безпеку підприємницької діяльності законослухняного суб'єкта права.

6. Декрети Кабінету Міністрів, постанови Кабінету Міністрів, положення Національного банку України, інші підзаконні нормативні акти виконавчої влади та відомчі накази та інструкції.

Висновки до розділу 1

Економічна безпека підприємства – поняття не нове серед науковців та практиків, але серед вітчизняних підприємств не досить розвинене та актуалізоване. Та при цьому має широкий зміст і доволі вагомий вплив на стабільне та ефективне його функціонування в мінливому середовищі. Економічна безпека має досить суттєві перспективи для впровадження на кожному підприємстві, адже саме вона здатна попередити загрози, створити превентивні заходи для вчасного реагування на них. Це може стати запорукою стабільного функціонування підприємства на ринку, збільшення лояльності споживачів, постачальників та інших контрагентів, а також забезпечити здатність бути мобільним та гнучким до змін в зовнішньому середовищі.

Удосконалення структури управління необхідно починати з узагальнення результатів роботи, які характеризують ефективність роботи підприємств портової галузі та взаємозв'язок з підприємствами інших галузей, далі необхідно здійснити постановку нових завдань, які відповідають ринковим потребам. На наступному етапі намічаються шляхи реалізації цих завдань, в

результаті чого пропонуються програма проведення необхідних досліджень і перелік конкретних робіт, для здійснення яких передбачається залучення фахівців, які мають досвід в управлінні підприємствами саме портової галузі.

Таким чином, розроблена методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємства базується на визначенні рівня економічної безпеки на основі показників прибутку та інтегрального показника, який враховує всі складові економічної безпеки підприємства. Застосування зазначеної методики оцінювання дозволить визначити зону економічної, в якій знаходиться підприємство, розробити комплекс заходів щодо забезпечення належного рівня безпеки, підвищити ступінь економічної обґрунтованості прийняття рішення стосовно пріоритетності реакції підприємства щодо самозбереження, стабілізації, формування конкурентної, інноваційної позицій або позиції забезпечення довгострокового потенціалу в межах забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основними нормативно-правовими засадами регулювання економічної безпеки підприємства є такі нормативні акти: Конституція України, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, Кодекс адміністративних правопорушень, Господарський та Цивільний, Господарсько-процесуальний та Цивільно-процесуальний кодекси України, Закони України, Декрети Кабінету Міністрів, постанови Кабінету Міністрів, положення Національного банку України.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

ППФ «Санітас»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Сьогодні Компанія Санітас та її Партнерська мережа нараховує понад 100 аптечних підрозділів у Житомирській, Київській, Хмельницькій, Вінницькій, Рівненській областях та у м. Одеса.

Мережа аптек «Санітас» об'єднує аптечні підрозділи партнерів: ТОВ Фірма «Фармавіта» та ТОВ «Фармо» в єдину команду досвідчених професіоналів фармацевтичного бізнесу, які спільно щоденно обслуговують близько 15 000 чоловік. Висока довіра серед споживачів надає потужний стимул для постійного розвитку та вдосконалення, пріоритетом якого є якість обслуговування, широкий асортимент оригінальних та сертифікованих товарів.

Досвід роботи компанії налічує 25 років, саме з 1996 року ми розвиваємось та удосконалюємось у фармацевтичному напрямку, орієнтуючись в першу чергу на потреби і можливості наших клієнтів [64].

Мережа аптек «Санітас» пропонує своїм клієнтам широкий асортимент:

- лікарських засобів та виробів медичного призначення,
- лікувально-профілактичних засобів та медичної техніки,
- товарів для здоров'я та особистої гігієни,
- товарів для дітей (дитяче харчування, аксесуари та засоби для догляду)

Окремо представлений великий вибір лікувальної косметики. Вигідно придбати товари торгових марок La Roche-Posay, Vichy, Avène, BIODERMA, Uriage, Noreva Laboratoires можна на сайті або в спеціалізованих аптечних підрозділах [64].

Для матерів та їх малят працюють спеціалізовані аптеки **Sanitas Baby**.

Мережа активно співпрацює з медичними соціальними проектами, такими, як «Оранж Кард», «Медікард», «Терапія Плюс», «Заради життя» та інші, завдяки яким пацієнти з певними хронічними захворюваннями можуть отримувати спеціальні препарати зі значними знижками.

Офіційний слоган «Ваше здоров'я – наша турбота» — це, насамперед, висока професійна відповідальність, дотримання вимог фармацевтичної опіки, дбайливе ставлення та увага до кожного відвідувача. Стратегія розвитку компанії, з самого початку і до сьогодні, передбачає визначення потреб покупців та їх ефективне задоволення [64].

Підприємство створюється для здійснення підприємницької діяльності у сфері оптової та роздрібної торгівлі, виробництва товарів народного споживання, продукції виробничого та промислового призначення, будівництва, надання послуг, а також проведення іншої підприємницької діяльності, не забороненої чинним законодавством з метою одержання прибутку.

В установленому чинним законодавством порядку Підприємство одержує ліцензії та будь-які інші дозволи на здійснення окремих видів діяльності.

Основними видами діяльності Підприємства є:

- 47.73 Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах

Інші:

- 46.45 Оптова торгівля парфумними та косметичними товарами
- 46.46 Оптова торгівля фармацевтичними товарами
- 77.40 Лізинг інтелектуальної власності та подібних продуктів, крім творів, захищених авторськими правами
- 82.30 Організування конгресів і торговельних виставок
- 47.74 Роздрібна торгівля медичними й ортопедичними товарами в спеціалізованих магазинах
- 47.75 Роздрібна торгівля косметичними товарами та туалетними принадлежностями в спеціалізованих магазинах
- 56.10 Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування
- 56.30 Обслуговування напоями
- 68.20 Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна

- 70.22 Консультування з питань комерційної діяльності й керування
- 73.11 Рекламні агентства
- 73.20 Дослідження кон'юнктури ринку та виявлення громадської думки
- 77.11 Надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів
- 77.12 Надання в оренду вантажних автомобілів

Згідно зі своїми метою та предметом діяльності Підприємство має право:

- здійснювати самостійну господарську діяльність в будь-яких формах, що дозволяються чинним законодавством;
- здійснювати зовнішньоекономічну діяльність у встановленому законодавством порядку;
- створювати на території України і за її межами дочірні підприємства, філії і представництва згідно з діючим законодавством. Філії і представництва Підприємства діють від його імені на підставі положень про них, затверджених Підприємством, дочірнє підприємство на підставі статуту; керівництво діяльністю дочірніх підприємств, філій, представництв та інших відокремлених підрозділів, здійснюють особи, що призначаються Підприємством на підставі виданої довіреності;
- вступати в договірні відносини з державними підприємствами, установами, організаціями, господарюючими суб'єктами будь-яких форм власності та організаційно-правових форм, громадянами, а також бути посередником між ними у зв'язку з виконанням робіт, здійсненням торгівельних операцій, наданням послуг, що належать до предмета діяльності Підприємства на території України та за її межами;
- укладати договори (правочини) як передбачені чинним законодавством та міжнародними угодами, так і не заборонені ними на території України та за її межами;
- застосовувати контрактну форму трудових відносин з найманими працівниками, встановлювати форми, системи і розміри оплати праці, заходи

заохочення та дисциплінарні стягнення для осіб, що працюють за наймом, в т.ч за кордоном;

- отримувати та надавати безповоротню фінансову допомогу резидентам України та інших країн.

- відряджати на територію України та за її межі працівників Підприємства та інших установ, які виконують роботи та надають послуги для Підприємства;

- вживати належних заходів для збереження комерційної таємниці щодо господарської діяльності та майна Підприємства;

Підприємство може утворювати такі фонди:

- резервний фонд;

- фонд розвитку Підприємства;

- фонд оплати праці і матеріального заохочення;

- інші фонди.

Наявність, призначення, розміри, джерела утворення, порядок використання кожного із фондів визначаються учасниками Підприємства.

Підприємство веде облік результатів своєї діяльності, оперативний, бухгалтерський та податковий облік та звітність.

Підприємство є власником майна:

- переданого йому учасниками у власність;

- продукції, виробленої Підприємством в результаті його господарської діяльності;

- одержаних доходів, а також іншого майна, набутого на підставах, не заборонених законами на території України та за її межами;

Майно Підприємства становлять статутний капітал, виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самотійному балансі.

Джерела формування майна і коштів Підприємства:

- грошові і матеріальні внески учасників;

- доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності;

- доходи від цінних паперів;
- кредити банків та інших кредиторів на території України та за її межами;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку на території України та за її межами;
- інші джерела, не заборонені законодавством України,

Підприємство має право розпоряджатися, в тому числі продавати, дарувати і передавати іншим юридичним та (або) фізичним особам, заставляти, обмінювати, здавати в оренду, лізінг, управління або надавати безкоштовно, в тимчасове користування або в позику належне йому майно, а також списувати його з балансу. Підприємство має право передавати в заставу належне йому майно або майнові права та бути майновим поручителем третіх осіб на території України та за її межами [64].

Для забезпечення діяльності Підприємства за рахунок внесків учасників створюється статутний капітал у розмірі 10000,00 (десять тисяч) гривень.

Таблиця 2.1

Частка учасників в статутному капіталі

ПІБ учасника	Внесок учасника	Відсоток у статутному капіталі
Нестеровський Валерій Євгенович	7500 (сім тисяч п'ятсот) гривень 00 коп.	75%
Легенчук Олег Іванович	2500 (дві тисячі п'ятсот) гривень 00 коп.	25%

Внески учасників повинні бути внесені протягом одного року з дня державної реєстрації Статуту.

У разі прийняття рішення учасниками про збільшення статутного капіталу підприємства сума збільшення статутного капіталу підлягає сплаті учасниками протягом одного року з дня державної реєстрації змін до статуту підприємства.

Прибуток, одержаний в результаті здійснення господарської діяльності Підприємства розподіляється учасниками Підприємства та може бути направлений в тому числі, але не виключно, на виплату дивідендів.

Нерозподіленим прибутком минулих років розпоряджаються учасники Підприємства, який може бути направлений в тому числі, але невиключно, на виплату дивідендів [64].

Збитки Підприємства покриваються за рахунок резервного фонду, а також іншого майна та коштів Підприємства у порядку, встановленому діючим законодавством. У випадку недостатності коштів резервного фонду, збитки Підприємства покриваються за рахунок прибутку, про що приймається рішення учасниками Підприємства.

Учасники Підприємства зобов'язані:

- дотримуватися установчих документів та виконувати рішення загальних зборів учасників та інших виконавчих органів Підприємства;
- виконувати свої зобов'язання перед Підприємством, у тому числі пов'язані з майновою участю, а також робити внески в розмірі, порядку та засобами, передбаченим чинним законодавством та установчими документами;
- не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність Підприємства;
- надавати Підприємству інформацію, необхідну для вирішення окремих питань його діяльності;
- сприяти здійсненню Підприємством своєї діяльності.

Підприємство здійснює свою діяльність на принципах господарського розрахунку, самоокупності та самофінансування.

Підприємство самостійно планує свою діяльність, визначає перспективи розвитку та пріоритетні напрямки.

За порушення договірних зобов'язань, кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, вимог до якості продукції та інших правил господарської діяльності Підприємство несе відповідальність, передбачену законодавством України. Держава не відповідає по зобов'язаннях

Підприємства, а Підприємство не підповідає по зобов'язаннях держави її органів, установ та організацій.

Підприємство самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність - тобто співробітництво з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством України про зовнішньоекономічну діяльність [64].

З метою забезпечення вирішення своїх статутних завдань Підприємство здійснює на основі валютної самокупності експортно-імпортні операції безпосередньо або на договірній основі через посередництво інших зовнішньоекономічних організацій.

Підприємство має право укладати з іноземними партнерами всі господарські та цивільно-правові угоди. До зовнішньоекономічної діяльності, що проводить Підприємство, застосовується право місця її здійснення.

Діяльність Підприємства може бути припинена за рішенням учасників Підприємства, за рішенням суду, Господарського суду, з інших підстав, передбачених діючим законодавством.

Припинення діяльності Підприємства здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділ, перетворення) або ліквідації - за рішенням учасників Підприємства або за рішенням суду.

У разі злиття Підприємства з іншим суб'єктом господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття.

У разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до Підприємства, до останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання.

У разі поділу Підприємства усі його майнові права та обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання.

У разі перетворення Підприємства в інший суб'єкт господарювання (зміна форми власності, організаційно-правової форми, зміна назви тощо) до

новоутвореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права та обов'язки Підприємства.

Підприємство ліквідується:

- за одноголосним рішенням Зборів учасників;
- у зв'язку із закінченням строку, на яке воно створювалось;
- у зв'язку з досягненням мети, поставленої учасниками підприємства;
- у разі визнання його у встановленому порядку банкрутом, крім випадків, передбачених законом;
- у разі скасування його державної реєстрації, у випадках, переданих законом.

При ліквідації Підприємства звільненням працівникам гарантується дотримання їх прав та інтересів згідно з трудовим законодавством України.

Підприємство втрачає права юридичної особи і вважається таким, що припинило свою діяльність, з моменту внесення про це запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців.

2.2. Аналіз фінансового стану ППФ «Санітас»

В ринкових умовах господарювання підприємствам необхідно докладати дуже багато зусиль, щоб зберегти конкурентоспроможність, бути прибутковими, платоспроможними і не допустити банкрутства. Функціонування суб'єктів господарювання може здійснюватись успішно лише з допомогою ефективного, розумного і зваженого менеджменту.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового стану підприємства дає якісну та кількісну інформацію про його діяльність, яка необхідна для багатьох суб'єктів ринку.

Таблиця 2.2

Основні економічні показники господарської діяльності ППФ «Санітас»

тис.грн

Показники	Роки			Відхилення 2022 р до 2020 р	
	2020	2021	2022	+, –	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	629855	874098	797327	167472	26,58
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	561550	792737	704374	142824	25,43
Валовий прибуток, тис. грн.	68305	81361	92953	24648	36,08
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	17902	4575	14116	-3786	-21,14
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	14680	4575	14116	-564	-3,8
Фондовіддача	181,8	182,2	117,8	-64	-35,2
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,1	6,7	5,1	-1	-16,3
Середньоспискова чисельність працівників, осіб	290	317	288	-2	-0,68
Продуктивність праці, тис. грн./чол.	238,8	316,1	362,1	123,3	51,63
Рентабельність активів підприємства, %	14,3	3,5	9,1	-5,2	-36,3
Рентабельність власного капіталу, %	157,7	58,9	1053,03	895,33	567,7

Чистий дохід від реалізації продукції в 2022 році порівняно з 2020 ППФ «Санітас» зріс на 26,58 %.

Валовий прибуток в 2022 році зріс на 36.08 % і склав 92953 тис. грн., що свідчить про покращення фінансового стану підприємства. Такі зміни відбулися за рахунок збільшення обсягів господарської діяльності швидшими темпами, ніж зростання собівартості продукції.

На підприємстві зростає ефективність роботи персоналу, про що свідчить зростання продуктивності праці на 51,63 %. Це може свідчити про застосування ефективних методів мотивації працівників.

Фондовіддача за даний період зменшилась на 35,2%, що є досить негативним для підприємства

Рентабельність власного капіталу в 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 567,7%, тобто кожна тисяча гривень, вкладена у власний капітал в 2022 році приносить підприємству на 895,33 тис. грн. більше, ніж в 2020 році.

Аналіз активів та зобов'язань ППФ «Санітас» визначено за допомогою балансу підприємства, дані відображено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика активів та пасивів ППФ «Санітас» за балансом

Показники	На 31.12.2021 р.		На 31.12.2022 р.		Відхилення		
	тис.грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	+, -	%	пунктів стр-ри
I. Активи:							
1. Необоротні активи в тому числі:							
Нематеріальні активи (залишкова вартість)	976	0,58	1020	0,62	44	4,5	0,04
Основні засоби (залишкова вартість)	6355	3,79	7217	4,43	862	13,56	0,63
2. Оборотні активи в тому числі:							
Виробничі запаси	1037	0,61	143	0,08	-894	-86,21	-0,53
товари	100206	59,86	104291	64,06	4085	4,07	4,2
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	43878	26,21	40623	24,95	-3255	-7,41	-1,25
Грошові кошти та їх еквіваленти:	2991	1,78	3864	2,37	873	29,18	0,58
Витрати майбутніх	425	0,25	258	0,15	-167	-39,29	-0,09
Разом	167395	100	162787	100	-4608	-2,75	X
II. Пасив:							
Власний капітал	6460	3,85	205876	12,63	199416	3086,93	122,61
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	6460	3,85	20566	12,63	14106	218,35	8,77
Поточні зобов'язання за товари, роботи, послуги	135835	81,14	117983	72,47	-17852	-13,14	-8,66
з бюджетом	442	0,26	1270	0,78	828	187,33	0,51
зі страхування	240	0,14	268	0,16	28	11,6	0,02
з оплати праці	1209	0,72	962	0,59	-247	-20,43	-0,13

Інші поточні зобов'язання	21203	12,66	19835	12,18	-1368	-6,45	-0,48
Разом	167395	100		100	-4608	-2,75	0

В 2021р. більшу частину в активах складають оборотні активи 88,71%. Необоротні активи ППФ «Санітас» в 2021 році в загальній структурі займають 11,29%.

Характеризуючи структуру зобов'язань ППФ «Санітас» за 2022 рік можна сказати, що найбільшу частку займають товари - 64,06 % та поточні зобов'язання за товари, роботи, послуги - 72,47 %.

Основними показниками оцінки фінансового стану є показник ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності.

Ліквідність підприємства – це його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Аналіз ліквідності активів підприємства допомагає визначити можливість покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань.

Показники ліквідності ППФ «Санітас» наведені в таб. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники ліквідності ППФ «Санітас»

Показники	Нормат. значення	Роки			Відхилення 2022р. до 2020р.	
		2020	2021	2022	+,-	%
Загальний коефіцієнт покриття	>1	1,06	0,96	1,09	0,03	2,8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,5	0,35	0,33	3,55	3,2	914,2
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,1	0,02	0,02	-0,08	-80
Коефіцієнт незалежної ліквідності	>0,5	0,08	0,03	0,12	0,04	50
Частка оборотних активів в загальній сумі активів, %	за планом	0,09	0,05	0,008	-0,082	-91,1

Загальний коефіцієнт покриття в 2022 році порівняно з 2020 збільшився на 0,3 пункти і склав 2,8, тобто на кожну грошову одиницю

короткострокових зобов'язань в 2022 році припадає 2,82 грн. оборотних засобів. Фактичний рівень показника перевищує норматив, що є достатньо позитивним для підприємства.

Коефіцієнт швидкої ліквідності в 2022 році порівняно з 2020 збільшився на 3,2 пункти і склав 914,2%. Даний показник перевищує норматив, що свідчить про нормальні платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань.

В 2022 році порівняно з 2020 коефіцієнт абсолютної ліквідності зменшився на 0,08 пунктів.

Оцінка ділової активності – це та основа, на якій ґрунтуються раціональні і розумні рішення про обсяги та об'єкти витрачання майна (активів).

Узагальнимо показники ділової активності за даними фінансової звітності ППФ «Санітас» у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка ділової активності ППФ «Санітас»

Показники	Роки			Відхилення 2022р. до 2020р.
	2020	2021	2022	+, –
1. Коефіцієнт оборотності активів	5,9	6,3	4,8	-1,1
2. Тривалість обороту активів, дні	61,8	57,9	76,04	14,24
3. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,1	6,7	5,1	-1
4. Тривалість обороту оборотних активів, дні	59,8	54,4	71,6	11,8
5. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	67,7	112,7	594,7	527
6. Тривалість обороту власного капіталу, дні	5,3	3,2	0,6	-4,7
7. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,8	6,1	4,7	-1,1
8. Тривалість обороту кредиторської заборгованості, дні	62,9	59,8	77,65	14,75

В 2020 році коефіцієнт оборотності активів становив 5,9, а в 2022 році зменшився на 1,1 і становить 4,8, тривалість обороту оборотних активів збільшилась на 14,24 дня і становила 76,04 днів, що є негативно, так як тривалість обороту характеризується кількістю днів, протягом яких активи проходять усі стадії одного кругообороту і чим більша тривалість одного обороту, тим повільніше майно здійснює свій кругообіг та менш ефективно використовується підприємством.

Оборотність власного капіталу ППФ «Санітас» збільшилась на 527 днів. Збільшення оборотності показує, що на підприємстві збільшуються обсяги господарської діяльності.

Оборотність кредиторської заборгованості – зменшилась на 1,1

Фінансова стійкість – це стан майна підприємства, що гарантує йому платоспроможність.

Основні показники фінансової стійкості ППФ «Санітас» наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Показники фінансової стійкості ППФ «Санітас»

№з/п	Показники	Роки			Відхилення 2020 р. до 2020 р.	
		2020	2021	2022	+, –	%
1	Коефіцієнт автономії	0,08	0,03	0,12	0,04	50
2	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,59	-0,9	0,59	0	0
3	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	10,7	24,7	6,8	-3,9	-36,44
4	Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,05	-0,03	0,07	0,02	40
5	Коефіцієнт фінансової стабільності	0,09	0,04	0,1	0,01	11,1

Коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу) в 2022 році порівняно з 2020 збільшився на 50 % і склав 0,04. Така тенденція є досить позитивною для підприємства, оскільки чим вище значення коефіцієнта концентрації власного капіталу, тим більш фінансово стійке, стабільне і незалежне від кредиторів підприємство.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу 2022р. порівняно з 2020р. не змінився, а якщо порівнювати з 2021 роком можна сказати що він збільшився на 0,09 п.

Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу в 2018 році становив 0,59. Це означає, що на кожен гривню власних коштів, вкладених в активи підприємства, є 0,59 грн. позикових коштів. Оскільки даний показник в період з 2020 по 2022 рік зменшився на 3,9 пункти, це вказує на збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про зменшення фінансової стійкості.

Із таблиці видно, що більшість показників фінансової стійкості підприємства мають фактичні значення вищі за нормативні. Це характеризує підприємство як фінансово стійке.

2.3. Оцінка системи управління економічною безпекою підприємства

У будь-який період розвитку держави економічна сфера діяльності завжди залежала від мінливих явищ зі сторони політичної, соціальної, інформаційної, науково-технічної та екологічної складової суспільного життя. Підприємства вимушені здійснювати свою господарську діяльність під дією впливу негативних факторів зі сторони зовнішнього та внутрішнього середовища і при цьому не втрачати рівновагу. А стійкого і максимально ефективного функціонування можливо досягти шляхом запобігання загроз та створення умов економічної безпеки підприємства.

Почнемо з першого етапу та визначимо ймовірність банкрутства підприємства. Відповідно до методу прогнозування банкрутства, оцінка рівня економічної безпеки проводиться з огляду на рівень поточної платоспроможності.

Для прогнозування й оцінки можливого банкрутства економічного суб'єкта передбачена система коефіцієнтів і критеріїв для визначення незадовільності балансу неплатоспроможних підприємств: коефіцієнт покриття (Кп), коефіцієнт забезпеченості власними засобами (КЗ) і коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності (Кв), що показує наявність реальної можливості у підприємства відновити або втратити свою платоспроможність протягом певного періоду (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Оцінка ймовірності настання банкрутства ППФ «Санітас»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Модель Бівера	0,14	0,02	0,09
Модель Альтмана	6,75	4,15	5,56
Модель Лису	0,08	0,07	0,08
Модель Терещенко	12,81	9,20	10,03

Аналізуючи розрахунки наведені в табл. 2.8 інтерпретуємо результати. За моделлю Бівера у 2020-2021 рр. підприємство знаходилося у зоні з мінімальною ймовірністю банкрутства.

За моделлю Альтмана підприємство протягом 2020-2022 рр. мало коефіцієнт, значення якого було більше 4,00, що говорить про те, що підприємство знаходилося у безпековій зоні, в якій банкрутство йому не загрожувало, проте варто відмітити те, що ситуація з кожним роком коливається.

За моделлю Лису, фінансовий стан підприємства протягом усього періоду дослідження був стабільним, і банкрутство йому не загрожувало.

Узагальнимо проведений аналіз за допомогою інтегрального показника економічної безпеки підприємства, а саме фінансової її складової, адже за показниками фінансової діяльності можна комплексно оцінити рівень економічної безпеки підприємства.

Для цього будемо використовувати багатофакторну модель аналізу рівня економічної безпеки підприємства, за якою економічна безпека підприємства (I) буде оцінена з урахуванням значень узагальнених груп показників:

$$I = f_z(Y_1, Y_2, Y_3, Y_4) \quad (2.1)$$

де Y_i – відповідна i -та група показників.

Далі здійснюється згортання отриманих показників в межах своїх груп:

$$A_j^l = \sum_{j=1}^n X_j^l \times r_{ij} \quad (2.2)$$

де l – нечіткий рівень відповідної групи показників, $l \in \{\text{«ДН»}; \text{«Н»}, \text{«СР»}; \text{«В»}\}$;

n – кількість показників відповідної групи;

X_j^l – показники відповідної групи;

r_{ij} – ваги показників відповідної групи.

Повнота й дієвість економічної безпеки ППФ «Санітас» залежить від матеріально-технічних і фінансових ресурсів самого підприємства, законодавчої бази держави, розуміння працівниками підприємства важливості забезпечення безпеки. Надані взаємозв'язки складають комплекс внутрішніх та зовнішніх небезпек економічній безпеці підприємства, здійснення аналізу якого розпочнемо із показників фінансово-економічної стійкості, табл. 2.9

Таблиця 2.9

Динаміка показників оцінки фінансово-економічної стійкості

ППФ «Санітас»

Назва групи	Назва показника	Роки			Відхилення 2022р. до 2020р.
		2020	2021	2022	
Оцінка ліквідності активів (Y1)	Коефіцієнт покриття	1,06	0,96	1,09	0,03
	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,35	0,33	3,55	3,2
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1	0,02	0,02	-0,08
Оцінка фінансової стійкості (Y2)	Коефіцієнт фінансової стабільності	0,09	0,04	0,1	0,01
	Коефіцієнт незалежності (автономії)	0,08	0,03	0,12	0,04
	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,66	-0,77	0,66	0
Оцінка рентабельності (Y3)	Коефіцієнт рентабельності активів	13,83	3,33	8,55	-5,28
	Коефіцієнт рентабельності діяльності	2,61	0,05	2,004	-0,606
	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,68	9,94	1,62	0,94
Оцінка ділової активності (Y4)	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,1	6,7	5,1	-1
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	67,7	112,7	594,7	527

Аналізуючи дані табл. 2.9 відмітимо те, що сформована структура пасивів підприємства забезпечує йому автономії, адже коефіцієнт залученого капіталу складає 87%, зменшення відбулося у 2022 р. на 0,04 пункти, що вплинуло на коефіцієнт фінансової залежності підприємства, який зменшився на 3,91 пункти у 2022 р. відносно 2020 р. Щодо показників ліквідності підприємства, то також

варто відмітити те, що жоден показник не знаходиться в межах нормативного значення, а отже підприємство не спроможне задовільнити вчасно вимоги кредиторів.

На забезпечення економічної безпеки підприємства прямий вплив здійснюють такі елементи його потенціалу як працівники, так і основні засоби, табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка показників ефективності використання ресурсів ППФ «Санітас»

Назва показника	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2020 р., +,-
Валова рентабельність виручки від реалізації продукції, %	2,33	0,5	1,77	-0,56
Рентабельність активів, %	13,83	3,33	8,55	-5,28
Сума вивільнених коштів у процесі прискорення оборотності оборотних активів, грн.	6,1	6,7	5,1	-1
Фондовіддача, тис. грн./ тис. грн.	181,8	182,2	117,8	-64
Коефіцієнт зношеності основних засобів	0,83	0,73	0,77	-0,06
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,97	0,98	0,98	0,01
Продуктивність праці, тис. грн./чол.	238,8	316,1	362,1	123,3

Валова рентабельність виручки від реалізації робіт та послуг підприємства поряд із рентабельністю активів підприємства зменшилася у 2022 р. на 0,56%. Ефективність використання основних засобів (фондовіддача) також знизилася на -64 пунктів, що також характеризує зниження ефективності використання техніки працівниками підприємства. Також зношеність основних засобів зростає, що говорить про необхідність термінового оновлення парку технологічного обладнання.

Для прийняття будь-якого управлінського рішення, в т.ч. і щодо управління фінансовою безпекою підприємства, визначальне значення мають методичні засади здійснення оцінки рівня, впливу факторів та прогнозу зміни безпеки у відповідності до визначених принципів, дотримання яких повинно забезпечити формування оперативної, гнучкої та комплексної системи моніторингу фінансової безпеки підприємства.

Висновки до розділу 2

Мережа аптек «Санітас» об'єднує аптечні підрозділи партнерів: ТОВ Фірма «Фармавіта» та ТОВ «Фармо» в єдину команду досвідчених професіоналів фармацевтичного бізнесу, які спільно щоденно обслуговують близько 15 000 чоловік. Висока довіра серед споживачів надає потужний стимул для постійного розвитку та вдосконалення, пріоритетом якого є якість обслуговування, широкий асортимент оригінальних та сертифікованих товарів.

Досвід роботи компанії налічує 25 років, саме з 1996 року ми розвиваємось та удосконалюємось у фармацевтичному напрямку, орієнтуючись в першу чергу на потреби і можливості наших клієнтів.

Чистий дохід від реалізації продукції в 2022 році порівняно з 2020 ППФ «Санітас» зріс на 26,58 %.

Валовий прибуток в 2022 році зріс на 36.08 % і склав 92953 тис. грн., що свідчить про покращення фінансового стану підприємства. Такі зміни відбулися за рахунок збільшення обсягів господарської діяльності швидшими темпами, ніж зростання собівартості продукції.

На підприємстві зростає ефективність роботи персоналу, про що свідчить зростання продуктивності праці на 51,63 %. Це може свідчити про застосування ефективних методів мотивації працівників.

Характеризуючи структуру зобов'язань ППФ «Санітас» за 2022 рік можна сказати, що найбільшу частку займають товари - 64,06 % та поточні зобов'язання за товари, роботи, послуги - 72,47 %.

Основними показниками оцінки фінансового стану є показник ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності.

Ліквідність підприємства – це його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Аналіз ліквідності активів підприємства допомагає визначити можливість покриття зобов'язань

підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань.

Аналізуючи дані динаміку показників оцінки фінансово-економічної стійкості ППФ «Санітас» відмітимо те, що сформована структура пасивів підприємства забезпечує йому автономії, адже коефіцієнт залученого капіталу складає 87%, зменшення відбулося у 2022 р. на 0,04 пункти, що вплинуло на коефіцієнт фінансової залежності підприємства, який зменшився на 3,91 пункти у 2022 р. відносно 2020 р. Щодо показників ліквідності підприємства, то також варто відмітити те, що жоден показник не знаходиться в межах нормативного значення, а отже підприємство не спроможне задовільнити вчасно вимоги кредиторів.

Валова рентабельність виручки від реалізації робіт та послуг підприємства поряд із рентабельністю активів підприємства зменшилася у 2022 р. на 0,56%. Ефективність використання основних засобів (фондовіддача) також знизилася на -64 пунктів, що також характеризує зниження ефективності використання техніки працівниками підприємства. Також зношеність основних засобів зростає, що говорить про необхідність термінового оновлення парку технологічного обладнання.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ППФ «Санітас»

3.1. Шляхи забезпечення економічною безпекою підприємства

Для забезпечення економічної безпеки необхідні матеріальні, трудові та фінансові ресурси, інформація та технології, техніка та обладнання, інтелектуальний потенціал, які слід максимізувати. При цьому основою мінімізації ризиків є їх постійний моніторинг, тому необхідно визначити систему показників, за якими його проводити.

Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. А систему забезпечення економічної безпеки підприємства можна розглядати як впорядковану сукупність взаємодіючих елементів, сумарну дію яких спрямовано на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами [38, с. 286].

Одним із найбільш значимих елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, який є сукупністю законодавчих актів, правових норм, рушійних мотивів та стимулів, методів, заходів, сил та засобів за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки та вирішення завдань [2, с. 28].

Забезпечення економічної безпеки підприємства відбувається на двох рівнях:

- 1) оперативний рівень передбачає розв'язання повсякденних господарських проблем, які пов'язані зі встановленням оптимального рівня вживання ресурсів, якими розпоряджається підприємство;

2) стратегічний рівень передбачає приймання максимально важливих рішень, які спрямовані на довгостроковий період.

Крім цього, для забезпечення економічної безпеки для підприємства важливо враховувати розміщення підприємства, природні ресурси, трудовий потенціал підприємства, освітньо-кваліфікаційний рівень працівників підприємства, рівень забезпечення населення тощо [11, с. 236].

Схема механізму забезпечення економічної безпеки підприємства наведена на рис. 3.1.

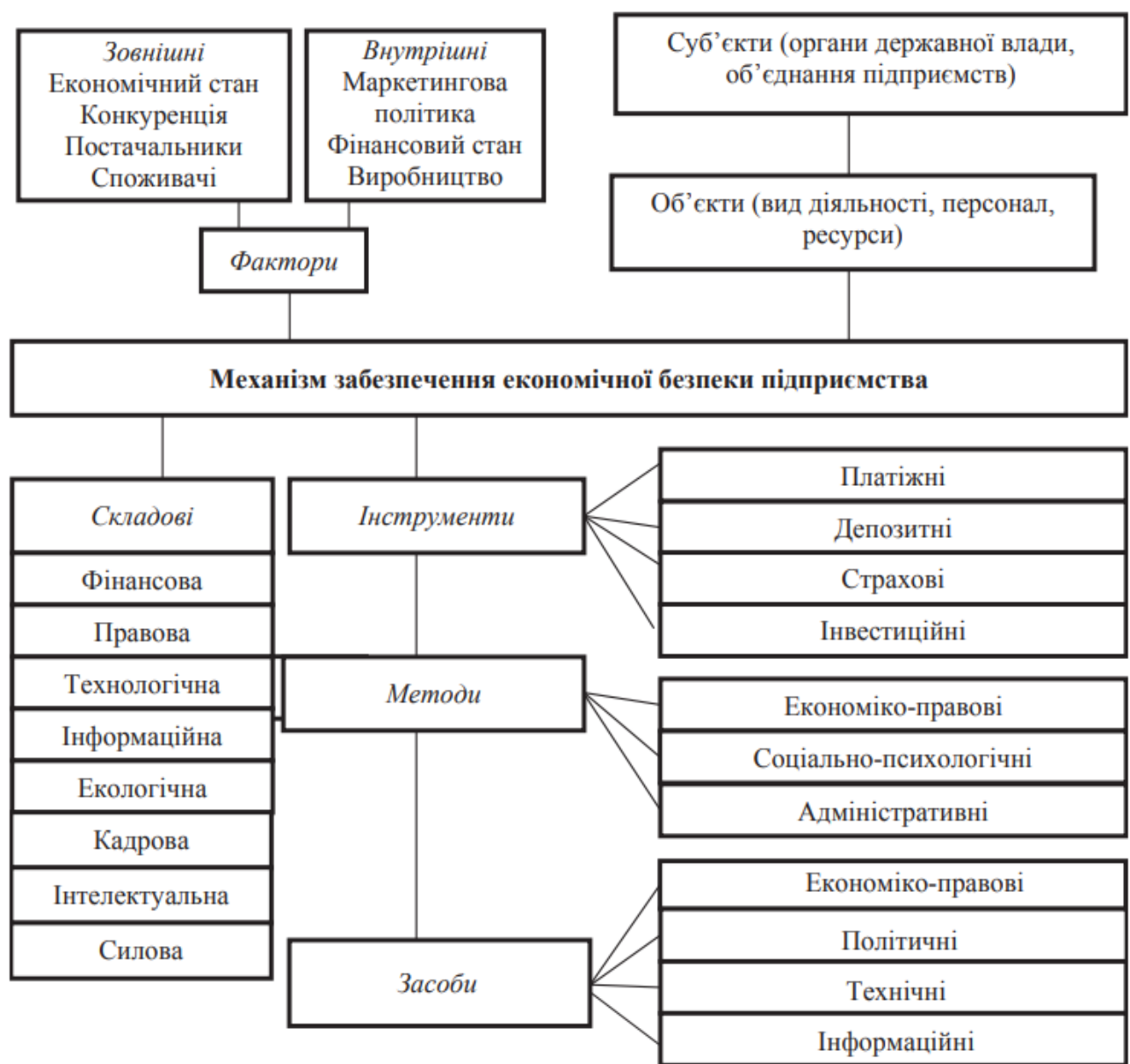

Рисунок 3.1. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

З рис. 3.1. видно, що механізм забезпечення економічної безпеки підприємства має свої інструменти (платіжні, депозитні, страхові та інвестиційні), методи та засоби, а також складові (фінансова, правова, технологічна, інформаційна, екологічна, кадрова, інтелектуальна та силова).

Методами забезпечення економічної безпеки підприємства доцільно визначити:

- збирання та аналітичну обробку інформації щодо економічної ситуації на макросів складання прогнозів розвитку економічної ситуації на макрота мікрорівнях;
- визначення (прогнозування) можливих загроз різних рівнів для підприємства, які можуть вплинути на його діяльність;
- прийняття рішень щодо недопущення або мінімізації впливу виявлених загроз;
- організацію діяльності щодо попередження можливих загроз;
- завчасне відпрацювання моделей (алгоритмів) протидії негативному впливу загрози на діяльність підприємства;
- проведення практичного експерименту щодо перевірки ефективності відпрацьованих моделей (алгоритмів);
- виявлення, аналіз і оцінку реальних загроз економічній безпеці, що виникли;
- ухвалення рішень і організацію діяльності з реагування на загрози, що виникли;
- застосування відпрацьованих моделей на практиці;
- моніторинг та оцінку ефективності реалізації прийнятих рішень;
- внесення коректив у систему протидії загрозам;
- постійне вдосконалення системи забезпечення економічної безпеки підприємства [53, с. 180].

Створення служби власної економічної безпеки представляє на практиці найбільшу трудність, оскільки кожен суб'єкт підприємництва суто індивідуальний, оскільки специфічна його діяльність. Однак, можна виділити ряд етапів, рекомендованих підприємцям при створенні служби економічної безпеки:

1. Прийняття рішення про необхідність створення економічної безпеки. Питання про створення служби безпеки повинно виникати в момент прийняття рішення про організацію фірми, в залежності від обраного виду діяльності, обсягу передбачуваної до виробництва продукції, розміру річного обороту і прибутку, використання секретів виробництва, кількості працівників тощо. Засновники повинні заздалегідь передбачити необхідність створення служби безпеки. Після державної реєстрації приймається остаточне рішення про створення служби економічної безпеки. У разі позитивного вирішення питання визначається відповідальна особа, яка буде безпосередньо займатися організацією служби економічної безпеки.

2. Визначення загальних завдань служби економічної безпеки.

3. Розробка положення про службу економічної безпеки, визначення структури та затвердження штатів. Наявність відповідної законодавчої бази дозволяє створити легальну службу безпеки.

Діагностика фінансової складової діяльності під підприємства може викликати необхідність проведення оптимізації капіталу, яка може бути реалізована такими методами [5]:

- оптимізація структури капіталу шляхом розрахунків фінансового важеля, що має можливість визначити та спрогнозувати максимальний рівень фінансової рентабельності підприємства;

- оптимізація структури капіталу шляхом попереднього оцінювання вартості власного та залученого капіталу на основі використання різних сценаріїв його залучення, що здійснюється на основі розрахунку середньозваженої вартості капіталу з метою її мінімізації;

- оптимізація капіталу шляхом диференціювання вибору джерел залучення фінансових засобів в різні види активів підприємств, а іншими словами – досягнення «цільової структури капіталу» на основі мінімізації рівня фінансових ризиків.

Система економічної безпеки потребує постійного контролю, вдосконалення і управління нею у зв'язку з:

- змінами в чинному законодавстві держави;
- розвитком компанії і обранням нею нових напрямів господарській діяльності;
- збільшенням кількості персоналу, змінами в штатному розкладі фірми;
- зміною переліку відомостей, які складають комерційну таємницю і конфіденційну інформацію підприємства;
- необхідністю вдосконалення телефонної і комп'ютерної мереж компанії;
- винаходом недоброзичливцями нових технологій промислового шпигунства і шахрайства;
- появою на ринку недобросовісних конкурентів і зміною форм і методів їх протиправної діяльності;
- поляганням криміногенної обстановки в регіоні і т.д.

Практична діяльність служби економічної безпеки повинна ґрунтуватися на використанні типових схем, процедур і дій. Перш за все, слід сказати про загальний алгоритм дій, на якому заснована робота служби безпеки. Він включає наступну послідовність операцій:

- система запобіжних (превентивних) засобів;
- аналіз і оцінка виниклих погроз;
- діяльність по нейтралізації погроз безпеці;
- визначення заходів щодо нейтралізації погроз.

Підприємці, які не допустили банкрутства, втрат усвідомили необхідність економічної безпеки свого бізнесу, вони і склали ядро реальних і потенційних

замовників послуг у сфері безпеки підприємництва, а також сформували замовлення на фахівців з безпеки підприємницької діяльності в Україні.

3.2. Резерви підвищення ефективності економічної безпеки підприємства

Економічна безпека підприємства є складною економічною категорією, на яку має вплив велика кількість соціально-економічних, історичних, політичних, культурних, технологічних та інших чинників, а отже, і вимагає застосування в процесі оцінки її рівня широкого діапазону інколи різнохарактерних показників. З іншого боку, економічна безпека підприємства характеризує рівень його життєздатності, разом із можливістю належного функціонування не лише сьогодні, а й протягом тривалого періоду часу у майбутньому, що також передбачає необхідність градації рівня загроз. Ще більш важливим є наявність обґрунтованого критичного порогового значення, при перевищенні якого можна зробити висновок, що за досліджуваним індикатором система економічної безпеки підприємництва перебуває у належному стані [3, с. 30].

Серед основних задач забезпечення фінансової безпеки підприємств визначають [5, 6]:

- створення необхідних фінансових умов, що забезпечують ріст величини чистого прибутку підприємства;
- створення умов для формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел;
- підтримка фінансової стійкості й платоспроможності фірми протягом усього періоду функціонування;
- створення умов, необхідних для забезпечення оптимального обсягу й рівня ефективності інвестицій;

- мінімізація фінансових ризиків підприємства; своєчасне впровадження у фінансову діяльність фірми сучасних технологій управління, інструментарію його забезпечення й організаційних систем;
- ефективний і швидкий вихід підприємства з фінансової кризи й нейтралізація його наслідків.

Досягнення означених задач неможливе без врахування впливу структури капіталу.

Під процесом забезпечення фінансової безпеки розуміють сукупність заходів, націлених на запобігання збитків від негативних впливів за різними аспектами фінансово-господарчої діяльності підприємства [4].

Забезпечення фінансової безпеки представляє собою процес, основним змістом якого є підготовка, прийняття та реалізація управлінських рішень з попередження фінансових загроз при ефективному використанні капіталу підприємства, збалансованості його складових. При цьому, слід зазначити, що забезпечення фінансової безпеки має проводитися постійно. Тобто підприємство має своєчасно діагностувати, оцінювати та прогнозувати стан своєї безпеки. Усе вище означено обумовило необхідність побудови схеми процесу забезпечення фінансової безпеки підприємства (рис 3.2.).

Процес забезпечення фінансової безпеки підприємства будується за наступними етапами: На першому етапі виконується моніторинг стану фінансової безпеки підприємства. При цьому визначається сукупність об'єктів спостереження, порушення яких свідчить про низький рівень фінансової безпеки та виникнення загроз функціонуванню підприємств. Серед таких об'єктів виділяють такі параметри як рівень рентабельності, стан існуючої структури капіталу, рівень інноваційної спрямованості підприємств, фінансова стійкість, ділова активність та ін.

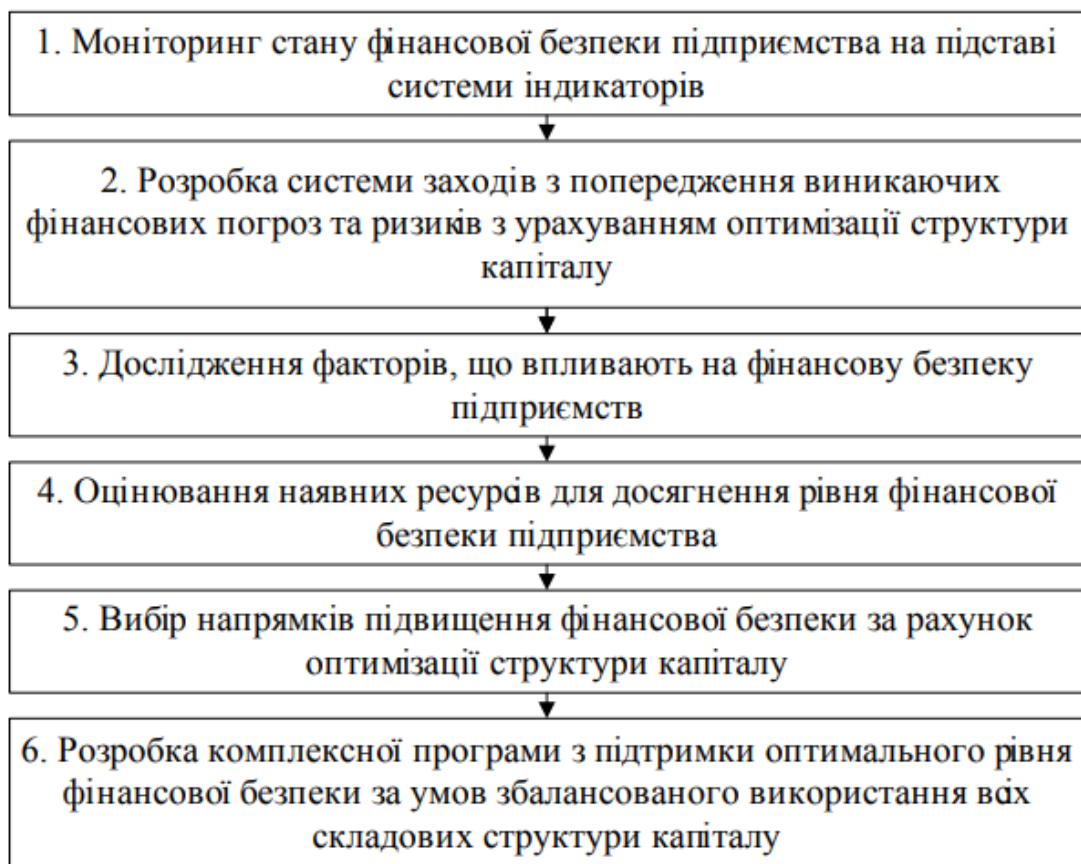

Рисунок 3.2. Загальна схема процесу забезпечення фінансової безпеки підприємства

Одним із важливих індикаторів в системі показників фінансової стійкості підприємства є коефіцієнт автономії, який відображає питому вагу власного капіталу у загальній сумі його капіталу. Згідно із загальноприйнятим нормативом цей коефіцієнт має бути $\geq 0,5$, тобто питома вага власного капіталу повинна становити не менше 50 %. Разом з тим, при проведенні коефіцієнтного аналізу структури капіталу підприємства в контексті оцінки забезпечення його фінансової незалежності слід ураховувати основні фактори, які наведено в табл. 3.1.

Отже, при застосуванні індикаторного методу для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства мають бути враховані галузеві особливості підприємства, які впливають на граничні значення відповідних показників-індикаторів (коефіцієнтів фінансової стійкості), а саме, особливості формування: структури активів – у структурі майна частка необоротних активів значно перевищує питому вагу оборотних коштів; структури витрат, у складі

яких провідне місце належить їх постійній частині. Виходячи з цього, та враховуючи підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства (табл. 3.1), пропонуємо при здійсненні оцінки рівня економічної безпеки підприємства за індикаторним методом в якості граничних значень відповідних показників-індикаторів використовувати індивідуальні нормативи.

Таблиця 3.1

Фактори, що визначають оптимальну структуру капіталу підприємства в контексті забезпечення його фінансової незалежності

Фактор	Вплив фактору на формування структури капіталу
1. Структура активів (частка необоротних активів у загальній сумі майна підприємства)	Підприємства, для яких характерний високий рівень необоротних активів, повинні мати більшу частку власних джерел коштів (орієнтуватися переважно на використання власного капіталу)
2. Тривалість операційного циклу	Чим менший період операційного циклу, тим більше у підприємства можливостей для використання залученого капіталу
3. Структура витрат підприємства	Підприємства зі значною питомою вагою постійних витрат у загальній їх сумі, повинні мати більшу величину власного капіталу.
4. Критичний обсяг реалізації (який формує нульовий прибуток)	Чим вище критичний обсяг реалізації, тим більшою має бути сума власного капіталу підприємства
5. Стадія життєвого циклу підприємства	На ранній стадії життєвого циклу підприємство може залучати більшу суму позикового капіталу. На стадії зрілості доцільним є переважне використання власного капіталу
6. Кон'юнктура товарного і фінансового ринків	Чим більш стабільною є кон'юнктура товарного ринку, тим «безпечніше» використання залученого капіталу, і навпаки

Рівень коефіцієнта автономії взаємопов'язаний із значеннями коефіцієнта концентрації позикового капіталу і коефіцієнта фінансового левериджу (виходячи із методики розрахунку цих показників). Граничне значення (індивідуальний норматив) коефіцієнта фінансового левериджу залежить від рівня коефіцієнта забезпечення матеріальних запасів власними оборотними коштами, який розраховується на основі визначеної оптимальної структури джерел формування матеріальних оборотних активів.

Особливості запропонованої методики розрахунку граничного значення коефіцієнта фінансового левериджу (співвідношення позикових і власних коштів) наочно ілюструє рис. 3.3.

Рис. 3.3. Особливості методики розрахунку граничного значення (коефіцієнта фінансового левериджу з урахуванням галузевих особливостей діяльності підприємства

З метою практичної апробації запропонованої методики проведено розрахунок граничних значень коефіцієнта фінансового левериджу та порівняльний аналіз інтегральних показників фінансової стійкості готельного підприємства за класичного підходу. В табл. 3.1 наведено розрахунок граничних значень (індивідуальних нормативів) коефіцієнтів фінансової стійкості за запропонованою методикою для оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Процес оптимізації структури капіталу підприємства здійснюється за відповідними етапами:

1. Основною метою аналізу капіталу підприємства є виявлення динаміки обсягу і складу капіталу в передплановому періоді та їх вплив на фінансову стійкість і ефективність використання капіталу. Так, на першій стадії аналізу розглядають динаміку загального обсягу та основні складові елементи капіталу у співвідношенні з динамікою обсягу виробництва і реалізації продукції; визначається співвідношення власного і позиченого капіталу та його тенденції; у складі позиченого капіталу вивчають співвідношення довго- і короткотермінових фінансових зобов'язань; визначають розмір прострочених фінансових зобов'язань і з'ясовують причини протермінування.

На другій стадії аналізу розглядають систему коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства: коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт довготермінової фінансової незалежності; коефіцієнт відношення довго- і короткотермінової заборгованості. Так, аналіз фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити ступінь стабільності його фінансового розвитку і рівень фінансових ризиків, що створюють загрозу банкрутства.

На третій стадії аналізу оцінюють ефективність використання капіталу загалом і окремих його елементів. У процесі такого аналізу розраховують і розглядають у динаміці такі основні показники: період обороту капіталу; коефіцієнт рентабельності всього капіталу; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; капіталовіддача; капіталомісткість реалізації продукції.

2. Оцінка основних факторів, що визначають формування структури капіталу. Існують об'єктивні й суб'єктивні фактори, урахування яких дає змогу цілеспрямовано формувати структуру капіталу, забезпечуючи умови найбільш ефективного його використання на кожному конкретному підприємстві. Основними із цих факторів є:

- галузеві особливості операційної діяльності підприємства. Характер цих особливостей визначає структуру активів підприємства, їх ліквідність. Крім

цього, характер галузевих особливостей визначає різну тривалість операційного циклу;

- кон'юнктура товарного ринку. Чим стабільніша кон'юнктура товарного ринку, тим більше і безпечніше можна використовувати позичений капітал;

- кон'юнктура фінансового ринку. Залежно від стану кон'юнктури фінансового ринку зростає або знижується вартість позиченого капіталу;

- рівень рентабельності операційної діяльності. Завдяки високому значенню цього показника кредитний рейтинг підприємства зростає, і таким чином у нього є змога розширити потенціал використання позиченого капіталу;

- коефіцієнт операційного левериджу. Зростання підприємства забезпечується спільним виявом ефекту операційного і фінансового левериджу;

- відношення кредиторів до підприємства. Зазвичай, кредитори, формуючи оцінку кредитного рейтингу підприємства, керуються своїми критеріями, які іноді не збігаються із критеріями оцінки власної кредитоспроможності підприємства;

- рівень оподаткування прибутку. В умовах низьких ставок податку на прибуток або використання підприємством податкових пільг на прибуток різниця у вартості власного і позиченого капіталу, що залучається із зовнішніх джерел, знижується;

- рівень зосередженості власного капіталу. Для того, щоб зберегти фінансовий контроль за управлінням підприємством (контрольний пакет акцій або контрольний обсяг пайового вкладу), власники підприємства не бажають залучати додатковий власний капітал із зовнішніх джерел, якщо навіть для цього є сприятливі умови. Завданням зберегти фінансовий контроль за управлінням підприємством є формування додаткового капіталу за рахунок позичених засобів.

З урахуванням цих факторів, управління структурою капіталу зводиться до таких основних напрямів:

- встановлення оптимальних для цього підприємства пропорцій використання власного та позикового капіталу;

- забезпечити залучення на підприємство необхідних видів і обсягів капіталу для формування розрахункових показників його структури.

Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. Для проведення таких багатоваріантних розрахунків використовують механізм фінансового левериджу, що дасть змогу визначити оптимальну структуру капіталу, яка забезпечує максимальний рівень фінансової рентабельності. При цьому для розрахунку ефекту фінансового левериджу використовують таку формулу:

$$ЕФЛ=(1-C_{пп})\times(K_{вpa}-C_{в})\times\frac{ЗК}{ВК}, \quad (3.1)$$

де: $C_{пп}$ – ставка податку на прибуток; $K_{вpa}$ – коефіцієнт валової рентабельності активів, %; $C_{в}$ – ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу, %; $ЗК$ – середня сума залученого капіталу; $ВК$ – середня сума власного капіталу.

Розглядаючи вище наведену формулу розрахунку ефекту фінансового левериджу, можна виділити в ній три основні складові:

- податковий коректор фінансового левериджу $(1 - C_{пп})$, що показує якою мірою виявляється ефект фінансового левериджу з огляду на різний рівень оподаткування прибутку;
- диференціал фінансового левериджу $(K_{вpa} - C_{в})$, який характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів і середнім розміром відсотків за кредит;
- коефіцієнт фінансового левериджу $ЗК/ВК$, який характеризує суму позиченого капіталу, використаного підприємством, у розрахунку на одиницю власного капіталу. Виділення цих складових дає змогу цілеспрямовано керувати ефектом фінансового левериджу в процесі фінансової діяльності підприємства [6].

4. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Цей процес базується на визначенні попередньої оцінки вартості власного і

позиченого капіталу, за різними умовами його залучення, на основі багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

5. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Цей метод оптимізації структури капіталу пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства. З цією метою всі активи підприємства поділяються на такі три групи: позаоборотні активи; постійна частина оборотних активів; змінна частина оборотних активів.

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів

Збалансування активів і пасивів підприємства досягається за рахунок забезпечення достатності власного капіталу та формування оптимальної структури капіталу підприємства. Отже, визначимо оптимальну структуру капіталу ППФ «Санітас». Для потреб оптимізації скористаємось методом максимізації прибутку за допомогою ефекту фінансового левериджу.

Ефект фінансового левериджу – це показник, що відображає рівень прибутку (або збитків), що додатково генерується, на власний капітал при різній частці використання залучених засобів. Принциповий алгоритм розрахунку ефекту фінансового левериджу полягає в наступному [29]:

$$\text{ЕФЛ} = (1 - C_{\text{пп}}) \times (\text{КВР}_a - \text{ВС}) \times \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}} \quad (3.2)$$

де: ЕФЛ – ефект фінансового левериджу, що полягає в прирості коефіцієнту рентабельності власного капіталу, %; $C_{\text{пп}}$ – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом; КВР_a – коефіцієнт валової рентабельності активів (відношення валового прибутку до середньої вартості активів), %; ВС – середній розмір відсотків за кредит, що сплачуються підприємством за використання позикового капіталу, %; ЗК – середня сума

використовуваного підприємством позикового капіталу; ВК – середня сума власного капіталу підприємства.

Отже, для потреб оптимізації структури капіталу ППФ «Санітас» вважаємо за доцільне розрахувати значення ефекту фінансового левєриджу за даними 2022 року для різних варіантів структури капіталу.

Так, фактичне співвідношення між власними та позиковими коштами ППФ «Санітас» у 2022 році становить 20:80. Враховуючи рекомендації провідних економістів з приводу оптимального співвідношення між власними та позиковими коштами, вважаємо за доцільне розглянути наступні співвідношення між власним та залученим капіталом: 40:60; 60:40; 80:20. Результати розрахунків узагальнено в табл. 3.2. Розрахунки проведено з урахуванням незмінності структури залученого капіталу та незмінності розміру власного капіталу. Відтак, параметром, що буде коригуватися, виступає загальна вартість активів підприємства.

Таблиця 3.2

Розрахунок ефекту фінансового левєриджу за різних умов залучення коштів ТОВ «Санітас»

№ з/п	Показник	2022 факт	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3
		20:80	40:60	60:40	50:50
1	Ставка оподаткування, дріб	0,18	0,18	0,18	0,18
2	Валовий прибуток, тис. грн.	92953	92953	92953	92953
3	Середньорічна вартість активів, тис. грн.	165091	165091	165091	165091
4	Середня відсоткова ставка, %	35,78	35,78	35,78	35,78
5	Сума залучених коштів, тис. грн.	144515	66036,4	99054,6	82545,5
6	Сума власного капіталу, тис. грн.	20576	99054,6	66036,4	82545,5
7	Валова рентабельність активів підприємства, %	0,56	0,56	0,56	0,56
8	Ефект фінансового левєриджу, %	1,25	0,115	0,258	0,1722

Визначення середньої відсоткової ставки за використання залучених джерел представлено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Визначення вартості залученого капіталу ППФ «Санітас» у 2022 р.

Джерело фінансових ресурсів	Частка джерела у загальній структурі залученого капіталу	Вартість джерела, %
1. Довгостроковий кредит	0,0079	25,0
2. Короткостроковий кредит	0,973	30,0
3. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	0,816	7,0
4. Інші поточні зобов'язання	0,137	5,0

Середню відсоткову ставку визначено на основі формули середньозваженої вартості капіталу, з урахуванням вартості окремих джерел фінансових ресурсів. Вартість кредитних ресурсів визначена на основі відсоткової ставки за користування кредитом. Практикою господарської діяльності встановлено, що вартість джерел у вигляді поточної заборгованості складає близько 5 % за рахунок штрафів, пені, додаткової оплати за відстрочку платежу; вартість кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги становить 7 % за рахунок відсутності знижок за негайний розрахунок.

Таким чином, з урахуванням наведених у табл. 3.3 даних можемо визначити середньозважену вартість залученого капіталу ППФ «Санітас»:

$$BC_{2016} = 0,0079 \cdot 25 + 0,973 \cdot 30 + 0,816 \cdot 7 + 0,137 \cdot 5 = 35,78\%$$

Отже, за даними табл. 3.2 оптимальною є структура капіталу 20:80 з перевагою залученого капіталу. Проте, вважаємо, що формування такої структури є недоцільним, адже значно знижує рівень фінансової стійкості підприємства.

Розглядаючи структуру капіталу досліджуваного підприємства, важливо відмітити те, що у підприємства немає довгострокового фінансування у вигляді

кредиту. При тому, що в загальній структурі капіталу найбільшу частку займають саме поточні позикові ресурси порівняно із власними. Дані джерела являють собою короткострокові кредити банків, або ж поточну кредиторську заборгованість за різними розрахунками. Ціна такого фінансування коливається, в середньому, в межах 3-14 %, що в принципі є невисокою платою і підприємство в залежності від ритмічності поставок товарів та загалом своєї діяльності може нормально функціонувати. Сезонні коливання кон'юнктури ринку можуть принести як додатковий прибуток, так і збиток. Тому важливим є аспект забезпечення фінансової стійкості у контексті оптимізації структури капіталу. Більше того при формуванні ефективної структури капіталу потрібно враховувати та проектувати довгострокові показники фінансової стійкості.

Висновки до розділу 3

Діагностика фінансової складової діяльності під підприємства може викликати необхідність проведення оптимізації капіталу, яка може бути реалізована такими методами [5]:

- оптимізація структури капіталу шляхом розрахунків фінансового важеля, що має можливість визначити та спрогнозувати максимальний рівень фінансової рентабельності підприємства;
- оптимізація структури капіталу шляхом попереднього оцінювання вартості власного та залученого капіталу на основі використання різних сценаріїв його залучення, що здійснюється на основі розрахунку середньозваженої вартості капіталу з метою її мінімізації;
- оптимізація капіталу шляхом диференціювання вибору джерел залучення фінансових засобів в різні види активів підприємств, а іншими словами – досягнення «цільової структури капіталу» на основі мінімізації рівня фінансових ризиків.

З урахуванням цих факторів, управління структурою капіталу зводиться до таких основних напрямів:

- встановлення оптимальних для цього підприємства пропорцій використання власного та позикового капіталу;
- забезпечити залучення на підприємство необхідних видів і обсягів капіталу для формування розрахункових показників його структури. 3.

Розглядаючи структуру капіталу досліджуваного підприємства, важливо відмітити те, що у підприємства немає довгострокового фінансування у вигляді кредиту. При тому, що в загальній структурі капіталу найбільшу частку займають саме поточні позикові ресурси порівняно із власними. Дані джерела являють собою короткострокові кредити банків, або ж поточну кредиторську заборгованість за різними розрахунками.

ВИСНОВКИ

1. Можна виділити найбільш поширені характерні особливості підходів до визначення економічної безпеки:

- економічна безпека як здатність країни до захисту інтересів своїх громадян;
- економічна безпека як інструмент забезпечення економічного зростання країни;
- економічна безпека як інструмент протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам країни.

Отже економічна безпека підприємства – поняття не нове серед науковців та практиків, але серед вітчизняних підприємств не досить розвинене та актуалізоване. Та при цьому має широкий зміст і доволі вагомий вплив на стабільне та ефективне його функціонування в мінливому середовищі. Економічна безпека має досить суттєві перспективи для впровадження на кожному підприємстві, адже саме вона здатна попередити загрози, створити превентивні заходи для вчасного реагування на них.

2. Управління економічною безпекою, як динамічний процес, реалізує комплекс загальних (планування, організацію, контроль, мотивація, координація процесів економічної безпеки) та специфічних функцій (прогнозування, оцінювання, моделювання, моніторинг, аналізування).

Система управління економічної безпеки кожного підприємства цілком індивідуальна. Її повнота та дієвість залежать від існуючої в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

3. Забезпечення економічної безпеки передбачає виділення, аналіз і оцінку існуючих загроз за кожною з функціональних складових і розробку на їх основі системи протидіють і попереджувальних заходів.

Сучасна дієва методика оцінки економічної безпеки підприємства повинна відповідати великій кількості вимог, що ставить перед нею специфічна українська ринкова економіка, тобто вона повинна враховувати велику кількість аспектів діяльності конкретного підприємства та надавати чіткі і достовірні результати, на базі яких можливо б було приймати кваліфіковані управлінські рішення стосовно підвищення або збереження рівня економічної безпеки підприємства.

Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на сучасному етапі повинна поєднувати в собі не тільки теоретичну, але й практичну цінність. Тобто вона повинна бути такою, щоб її використання, проведення розрахунків та формулювання висновків могли бути реалізовані управлінцями в межах підприємства, а не потребували залучення додаткових консультантів та виконавців, а також додаткових капіталовкладень на програмне забезпечення, тощо.

4. Основними нормативно-правовими засадами регулювання економічної безпеки підприємства є такі нормативні акти: Конституція України, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, Кодекс адміністративних правопорушень, Господарський та Цивільний, Господарсько-процесуальний та Цивільно-процесуальний кодекси України, Закони України, Декрети Кабінету Міністрів, постанови Кабінету Міністрів, положення Національного банку України.

5. Мережа аптек «Санітас» об'єднує аптечні підрозділи партнерів: ТОВ Фірма «Фармавіта» та ТОВ «Фармо» в єдину команду досвідчених професіоналів фармацевтичного бізнесу, які спільно щоденно обслуговують близько 15 000 чоловік. Висока довіра серед споживачів надає потужний стимул для постійного розвитку та вдосконалення, пріоритетом якого є якість обслуговування, широкий асортимент оригінальних та сертифікованих товарів.

Досвід роботи компанії налічує 25 років, саме з 1996 року ми розвиваємось та удосконалюємось у фармацевтичному напрямку, орієнтуючись в першу чергу на потреби і можливості наших клієнтів.

Мережа аптек «Санітас» пропонує своїм клієнтам широкий асортимент:

- лікарських засобів та виробів медичного призначення,
- лікувально-профілактичних засобів та медичної техніки,
- товарів для здоров'я та особистої гігієни,
- товарів для дітей (дитяче харчування, аксесуари та засоби для догляду)

6. Чистий дохід від реалізації продукції в 2022 році порівняно з 2020 ППФ «Санітас» зріс на 26,58 %.

Валовий прибуток в 2022 році зріс на 36.08 % і склав 92953 тис. грн., що свідчить про покращення фінансового стану підприємства. Такі зміни відбулися за рахунок збільшення обсягів господарської діяльності швидшими темпами, ніж зростання собівартості продукції.

На підприємстві зростає ефективність роботи персоналу, про що свідчить зростання продуктивності праці на 51,63 %. Це може свідчити про застосування ефективних методів мотивації працівників.

Фондовіддача за даний період зменшилась на 35,2%, що є досить негативним для підприємства

Рентабельність власного капіталу в 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 567,7%, тобто кожна тисяча гривень, вкладена у власний капітал в 2022 році приносить підприємству на 895,33 тис. грн. більше, ніж в 2020 році.

В 2021р. більшу частину в активах складають оборотні активи 88,71%. Необоротні активи ППФ «Санітас» в 2021 році в загальній структурі займають 11,29%.

Характеризуючи структуру зобов'язань ППФ «Санітас» за 2022 рік можна сказати, що найбільшу частку займають товари - 64,06 % та поточні зобов'язання за товари, роботи, послуги - 72,47 %.

7. Аналізуючи розрахунки оцінки ймовірності настання банкрутства в інтерпретуємо результати. За моделлю Бівера у 2020-2021 рр. підприємство знаходилося у зоні з мінімальною ймовірністю банкрутства.

За моделлю Альтмана підприємство протягом 2020-2022 рр. мало коефіцієнт, значення якого було більше 4,00, що говорить про те, що підприємство знаходилося у безпековій зоні, в якій банкрутство йому не загрожувало, проте варто відмітити те, що ситуація з кожним роком коливається.

За моделлю Лису, фінансовий стан підприємства протягом усього періоду дослідження був стабільним, і банкрутство йому не загрожувало.

Відмітимо те, що сформована структура пасивів підприємства забезпечує йому автономії, адже коефіцієнт залученого капіталу складає 87%, зменшення відбулося у 2022 р. на 0,04 пункти, що вплинуло на коефіцієнт фінансової залежності підприємства, який зменшився на 3,91 пункти у 2022 р. відносно 2020 р. Щодо показників ліквідності підприємства, то також варто відмітити те, що жоден показник не знаходиться в межах нормативного значення, а отже підприємство не спроможне задовільнити вчасно вимоги кредиторів.

8. Діагностика фінансової складової діяльності під підприємства може викликати необхідність проведення оптимізації капіталу, яка може бути реалізована такими методами [5]:

- оптимізація структури капіталу шляхом розрахунків фінансового важеля, що має можливість визначити та спрогнозувати максимальний рівень фінансової рентабельності підприємства;

- оптимізація структури капіталу шляхом попереднього оцінювання вартості власного та залученого капіталу на основі використання різних сценаріїв його залучення, що здійснюється на основі розрахунку середньозваженої вартості капіталу з метою її мінімізації;

- оптимізація капіталу шляхом диференціювання вибору джерел залучення фінансових засобів в різні види активів підприємств, а іншими словами – досягнення «цільової структури капіталу» на основі мінімізації рівня фінансових ризиків.

9. Процес оптимізації структури капіталу підприємства здійснюється за відповідними етапами:

- Основною метою аналізу капіталу підприємства є виявлення динаміки обсягу і складу капіталу в передплановому періоді та їх вплив на фінансову стійкість і ефективність використання капіталу.

- Оцінка основних факторів, що визначають формування структури капіталу. Існують об'єктивні й суб'єктивні фактори, урахування яких дає змогу цілеспрямовано формувати структуру капіталу, забезпечуючи умови найбільш ефективного його використання на кожному конкретному підприємстві.

- Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. Для проведення таких багатоваріантних розрахунків використовують механізм фінансового левериджу, що дасть змогу визначити оптимальну структуру капіталу, яка забезпечує максимальний рівень фінансової рентабельності.

- Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Цей процес базується на визначенні попередньої оцінки вартості власного і позиченого капіталу, за різними умовами його залучення, на основі багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

- Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Цей метод оптимізації структури капіталу пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства. З цією метою всі активи підприємства поділяються на такі три групи: позаоборотні активи; постійна частина оборотних активів; змінна частина оборотних активів.

10. Розглядаючи структуру капіталу досліджуваного підприємства, важливо відмітити те, що у підприємства немає довгострокового фінансування

у вигляді кредиту. При тому, що в загальній структурі капіталу найбільшу частку займають саме поточні позикові ресурси порівняно із власними. Дані джерела являють собою короткострокові кредити банків, або ж поточну кредиторську заборгованість за різними розрахунками. Ціна такого фінансування коливається, в середньому, в межах 3-14 %, що в принципі є невисокою платою і підприємство в залежності від ритмічності поставок товарів та загалом своєї діяльності може нормально функціонувати. Сезонні коливання кон'юнктури ринку можуть принести як додатковий прибуток, так і збиток. Тому важливим є аспект забезпечення фінансової стійкості у контексті оптимізації структури капіталу. Більше того при формуванні ефективної структури капіталу потрібно враховувати та проектувати довгострокові показники фінансової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Алпатіна О. Фактори економічної безпеки підприємства. Наукові та прикладні аспекти удосконалення обліково-фінансового забезпечення підприємств в умовах нестійкої економіки : колективна монографія. Дніпро: Пороги, 2021. С. 184-194.
- 2.Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського. Україна: аспекти праці. 2017. № 1. С. 25–28. 5.
- 3.Бандурка О. М. Основи економічної безпеки. Х.: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2003. 270 с.
- 4.Березін О.В. Економіка підприємства: навч, посіб. К.: Знання, 2014. 390 с.
- 5.Близнюк А.О. Ідентифікація загроз економічній безпеці підприємства. Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 18-20 травня 2017. Суми: Знання, 2017. С.69-70.
- 6.Бондарчук Н. В. Організаційні засади формування системи економічної безпеки на підприємстві. Молодий вчений. 2017. № 12 (52). С. 577-580.
- 7.Варічева Р. В. Методичні підходи до оцінки якості економічної безпеки підприємства: облікове забезпечення. Вісник Хмельницького національного університету. 2016. № 3. С. 88-93.
- 8.Васильців Т. Фінансово-економічна безпека підприємств України : стратегія та механізми забезпечення. Львів, 2012. 386 с.
- 9.Вдовенко Л.О. Управління активами в забезпеченні фінансової безпеки підприємства Економічні та соціальні перспективи децентралізації в Україні : монографія. Дніпропетровськ.: НГУ. 2016 231 с.
10. Гладченко Т. М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької

діяльності: регіональний аспект. Донецьк: Знання, 2004. 20 с.

11. Грещак М.Г. Економіка підприємства: підруч.: КНЕУ, 2011. 528 с.
12. Гудзинський О.Д. Теоретичні аспекти формування обліковоаналітичного механізму менеджмент. 2012. №3. С. 89-93
13. Демченко І.В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання: сутність та умови виникнення. Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції, 2010. №1 (6). С. 35-38.
14. Денисов О. Є. Основні методи механізму забезпечення економічної безпеки галузі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 17(1). С. 95-99.
15. Дехтяр Н.А. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Херсон : Гельветика, 2015. Т. 2. С.1-17.
16. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз: навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 328 с.
17. Дикань В.Л. Економічна безпека підприємства. Харків: УкрДАЗТ, 2017. 266 с.
18. Дмитрієв І.А. Визначення переліку складових економічної безпеки підприємства. Менеджмент. Підприємництво. Збірник наукових праць. Луганськ, 2017. №23(1) 2017. С. 220-225.
19. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
20. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2014. 240 с.
21. Економічна безпека підприємств: підручник. К.: Алерта, 2011. 704с.
22. Економічна безпека суб'єктів підприємництва. К.: Міжнародний Фонд соціальної адаптації, 2016. 226 с.
23. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К.: Університет «Україна»,

2001. 33 с.

24. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво. К.: НАУ, 2010. 232 с.

25. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. К.: НІСД, 2003. 224 с.

26. Житний П.В. Вплив економічного аналізу на систему економічної безпеки банківської діяльності. Економіка Менеджмент Підприємництво. 2011. № 23 (II). С. 231-235.

27. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91 №1577-ХІІ // ВВР України. 1991. № 49. С. 682.

28. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 17.05.2000 №4731-VI // Голос України. 2000. № 57.

29. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 №1561-ХІІ // ВВР України. 1992. № 10. С. 138.

30. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навч. посібник. К.: КНТ, 2013. 257с.

31. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2014. 728 с.

32. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2014. 256 с.

33. Ільчук В. Шляхи підвищення фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу. 2013. № 2(66). С. 209–217.

34. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко- правовий аспект. К. : Атіка, 2014. 432 с.

35. Каркавчук В. В. Аналіз системи фінансової безпеки підприємства. Вісник Львівського національного університету. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. № 38. С. 90-94.

36. Карпунь І.Н. Управління фінансовою санацією підприємства. Львів: "Магнолія-2006", 2014. 418 с.
37. Шваб Л.І. Економіка підприємства: підручник. К: Каравела, 2016. 416 с.
38. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємства. К.:Знання, 2012 369 с.
39. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент. К. : Знання, 2013. 366 с.
40. Кірієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства. Київський національний економічний університет. Київ: Знання, 2000. 19 с.
41. Клебанова Т.С. Моделі оцінки, аналізу та прогнозування економічної безпеки підприємства. Бізнес Інформ. 2006. № 8. С. 65-72.
42. Клівець П.Г. Стратегія підприємства. К. 2012. 320 с.
43. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. К. : Знання, 2015. 485 с.
44. Крупка Я. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25-26 листопада 2010). Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С. 57-60.
45. Ковальов Д.С. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Економіка України. 2012. № 4. С. 35-40.
46. Лавров Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / Ю. В. Лавров // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 29. – С. 127–130.
47. Лебедко С. А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств. Економіка та держава. 2020. № 8. С. 89-94
48. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. Економіст. 2005. № 2.

С. 52 – 56.

49. Ляшенко О. М. Специфічні властивості фінансової безпеки підприємства. Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. праць. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. № 4 (44). С. 27–32.

50. Мельник С.І. Формування системи економічної безпеки банку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. № 29. С. 149-152.

51. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Міністерство економіки. Наказ: № 60 від 02.03.2007 р. URL: Режим доступу: www.me.gov.ua

52. Міністерство економіки, торгівлі та промисловості Японії. URL: www.meti.go.jp/english/other/METIntroduction/c1013.html

53. Мішина І.Г. Показники економічної безпеки, проблеми визначення їх граничних значень. Торгівля і ринок України: Темат. збірник наук. праць. Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. С.283-291.

54. Мойсеєнко І. П. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. Львів : РВВ НЛТУ України. 2011. Вип. 21.02. С. 141–146.

55. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 380 с.

56. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: К.: КВІУ, 1999. 464 с.

57. Про концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності України. Указ Президента № 816/2007 від 03.09.2007 р. URL: www.president.gov.ua

58. Радванська Н.В. Критерії і методи оцінки стану фінансової безпеки підприємства. Фінансові ресурси розвитку економіки України: тези міжвуз. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Херсон, 20-12 листопада 2016 р.). Херсон: Вид-во «Вишемирський В.С.», 2017. С. 61-64.

59. Радванська Н.В. Рейдерство в контексті проблематики сучасного

господарювання. Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України: збірник матер. IV Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 19- 20 травня 2017 р.). Луцьк: ВІЕМ, 2017. С. 134-138.

60. Сафонов Ю.М. Методи прийняття управлінських рішень. Кривий Ріг: «Видавничий дім», 2010. 174 с.

61. Сухоруков А. І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України. К: НІПМБ, 2014. 117 с.

62. Філіппова С.В. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка: реалії часу. 2016. № 2 (3). С. 17-21.

63. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика : монографія. Донецьк : ДонДУЕТ, 2013. 141 с.

64. Хлістунова Н. В. Фінансові ризики і платоспроможність підприємств Актуальні проблеми економіки. 2013. № 7(25). С. 63-68.

65. Цаль-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник К.: Центр учбової літератури, 2008. 566 с.

66. Цигилик І.І. Економічна безпека підприємства в системі внутрішнього економічного механізму. Економіка. Фінанси. Право. №12. 2004. С. 3.

67. Чернеп О.Г. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні. К.: Знання, 2012. 430 с.

68. Черникова Є.Г. Основні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства. Матеріали міжнародної науково- практичної конференції: «Проблеми забезпечення економічної безпеки». Д: ДонНТУ, 2001. с. 163-165.

69. Шемаєва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб'єктами зовнішнього середовища. Київ, 2012. 357 с.

70. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: навч.посіб. К.: КНЕУ,

2011. 384 с.

71. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку. К.: Знання, 2012. 24 с.

72. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність та шляхи забезпечення. К. : НІСД, 2014. 144 с.

73. Штангрет А.М. Процес здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. К. : НІСД, 2013. 234 с.

74. Штанден Р.С. Економічна безпека підприємства. К.: 2013. 189 с.

75. Ятюшева Л.С. Економічна безпека держави. К.:Кондор, 2012. 302 с.

76. Яценко Г. В. Фінансова безпека підприємств і банківських. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 285 с.